

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 Kasım 1957 — 60 Kuruş — Cilt VIII

Sayı: 88

Tel : 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

HÜKÜMETİN TARİHİ MES'ULİYETİ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Atatürk ve Bugün; Meclis Müzakerelerinin Yayını Hakkında; Tanklar ve Merasimsiz Açılan Üniversite; Forum Yayınları; Giovanni Gronchi; Sovyetlerin Kırkincısı 3-6

İNCELEMELER :

Tanzimat Fermanının Mânası (Yeni Bir İzah Denemesi) Şerif MARDİN 6
Rejim Buhranı Halledilmelidir.....
Dr. Muammer AKSOY 9
Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi ...
Aydm YALÇIN 13

OKURLARIN FORUMU :

Tarafsızlık Meselesi (H. Şahin);

Tarafsızlığın Mânası (Kadri Oğur);
Politikamızın İnanc Muhtevası (Orhan İnanc); Forum'un Tarafsızlığı (Metin Toprak); Tarafsızlığa Dair (A. S.); Üç Parti Birleşirse (Yalçın Dağlar); Yine Tarafsızlığa Dair (Vasıf Arna); Sosyal Mesele (Bulut Altay) 15-20

NE DİYORLAR :

Dünya Çapındaki Enflasyon
R. HAMMAŞ 20
O.E.E.C. Serbest Ticaret Bölgesi ...
John KINGSLEY 21

KÜLTÜR VE SANAT :

İlkin Cesaret Turgut UYAR 22
TİYATRO :
"Samanyolu" ... Vüs'at O. BENER 23

Hükûmetin Tarihi Mesu'liyeti

27 Ekim seçimleri neticesinde Demokrat Parti Mecliste meb'uslukların ekseriyetini elde ederek tekrar iktidara gelmiştir. Yeni kabineyi teşkil etmek vazifesi 1950 den beri Başvekil bulunan Adnan Menderes'e tekrar tevdi edilmiş bulunmaktadır. Kabineye girecek şahısların hüviyeti henüz malûm olmamakla beraber, Beşinci Adnan Menderes Kabinesinin, dördüncü kabineden pek farklı bir manzara arzettiği anlaşılıyor. Mühim olan mesele, kabineyi teşkil edecek zevatın hüviyetinden ziyade, yeni kabinenin icraat programı ve umumî politikasıdır. Bunlara na-

sıl bir istikamet verilecektir? Birkaç senedir yapılan tecrübelerle nazaran, istikameti tâyin etme ve başlıca kararları alma selâhiyeti bir tek şahısta, Başvekilde toplanmaktadır. Bu sistemin esash mahzurları gittikçe daha iyi anlaşılmalıdır. Ancak önümüzdeki devre esnasında, bu sistemin değiştirileceğine dair alâmetler maalesef kuvvetli değildir. Şu halde politikaya istikamet vermek mes'uliyeti muhtemelen yine tek bir şahısta, Başvekilde olacaktır. Yeni programın ana hatları kendisi tarafından tespit edilecek, başlıca kararları vermek

yükü omuzlarında kalacaktır. Tutulacak yolun, evvelâ memleketin mukadderatı üzerinde, saniyen iktidar partisi olan Demokrat Partinin mukadderatı üzerinde mühim tesirler icra edeceği barizdir.

Memleket hâlen siyasî ve içtimai tekâmülünün çok nazik bir safhasında bulunuyor. 1946 dan beri yapılan siyasî tecrübe milletçe tutulmuş, millet bunu yürütecek seviyede olduğunu göstermiştir. Bu tekâmülü durdurmak, geriye doğru adımlar atmak, millet ve tarih karşısında çok ağır bir mes'uliyeti tekabül etmektedir. Seçimlerin neticesi, memleketin

kolektif tarzda yürütülen bir idareyi meselelerin karşılıklı olarak münakaşa edildiği bir sistemi, yâni kısaca demokrasiyi arzuladığını açıkça göstermiştir. Mesele şudur : İktidar bu katî işareti nazarı itibara alacak mıdır? İşte bugün vatandaşların hükümetin tutumunu büyük bir merak ve ilgi ile beklemelelerinin sebebi budur.

Yeni kabinenin vaziyet alması icabeden başlıca mevzular meyanında iç siyaset, iktisadî politika ve dış politika meseleleri vardır. İktisadî saha ile dış politikada takip edilecek yolun büyük ehemmiyeti haiz olmasına rağmen bugün en hayati meselemiz şüphesiz iç politika sahasındadır.

Söylediğimiz gibi iç politikada hedef milletçe arzulanan demokratik usullerin daha büyük ölçüde tatbik edilmesinden ibarettir. Demokrasinin sadece dört senede bir yapılan seçimden ibaret olmadığını artık öğrenmek zamanı gelmiştir. Demokrasi, mühim kararların, istişare neticesinde bir hey'et tarafından alındığı bir sistemdir. Demokrasi, memleket meselelerinin Meclisin içinde ve dışında, müsamaha ve anlayış havası dahilinde, konuşulduğu ve münakaşa edildiği bir sistemdir. Başkalarının fikirlerine asgarî saygı olmıyan yerde demokrasi olamaz. Bununla beraber demokratik rejimin sağlamlığı her şeyden önce seçimlerin tamamen kanunî ve normal bir şekilde cereyanına bağlıdır. 27 Ekim seçimlerinde ise bazı kanunsuzlukların ve usulsüzlüklerin yapılmış olduğu iddia edilmektedir. Seçim neticelerinin her türlü şüphenin üstünde bulunduğu açıkça anlaşılması lüzumu barizdir. Bunu temin etmenin yegâne yolu, muhalefet partileri ve bhusus Cumhuriyet Halk Partisi tarafından seçimler hakkında ileri sürülecek itiraz ve şikâyetlerin sükûnet içinde Mecliste görüşülmesidir. Demokrasi zihniyetine ve usullerine sadakatin, hattâ en basit adalet mefhumuna riayet icabı olarak şikâyetlerin dinlenmesi, münakaşa edilmesi, ve haklı hallerde vukubulan usulsüzlüklerin tashih edilmesi lâzımgelir. Şikâyetleri susturmak, münakaşasız reddetmek, bunların öne sürülmesini kötü maksat ve hedeflere atfetmek demokrasi zihniyetine tamamen aykırı olacağından maada şikâyet edilen mevzuları bertaraf etmek neticesini sağlayamaz, meseleleri örtmek, saklamak suretiyle, bunlar ortadan kaldırılamaz. Efkârı umumiye böyle bir

hareket tarzını, kuvvet ve itimadın tezahürü olarak değil, zaafın işareti olarak kabul edecektir. Şikâyetleri hiç dinlememek yoluna gidilirse, Meclisin verimli çalışmalarda bulunması için teessüs etmesi icabeden müsamaha havası katî olarak kaldırılmış olur ve önümüzdeki devrede partiler arasında şiddetli ve zararlı çarpışmalara yol açılmış olur. Bu itibarla denilebilir ki seçime ait meselelerin görüşülmesinde, iktidarın takip edeceği yol, önümüzdeki Meclis çalışmalarının havasını tâyin edecek ve hükümetin demokratik usullere riayet edip etmiyeceğini katî olarak gösterecektir.

Maalesef, şunu kaydetmek zorundayız ki son günlerde, bilhassa iktidar gazetelerinde, görülen şiddet ve yıldırma kampanyası, yakın istikbal hakkında iyimser olmanın pek mümkün olmadığını gösteriyor. Muhalefete baştan aşağı kötü niyetlerin atfedilmesi, en ağır suçlarla töhmetlendirilmesi çok ileri gidilerek muhalif partilere vatan aleyhine çalışmak gibi ithamların yöneltmesi, bu iddiaların çok çirkin tarafları üzerinde durulması dahi, iktidar ile muhalefet arasında daha iyi münasebetlerin tesisini mümkün kılar mı? Böyle bir itham ve tedhiş havası içinde, memleketin özlediği normal parlamento çalışmaları imkânsız hale getirilir.

Bundan maada, bu çok ağır ve havsalya sığmıyacak ithamların mütemadiyen ve büyük bir kolaylıkla tekrar edilmesi, bunların halk tarafından ciddiye alınmamasına sebebiyet verir. Efkârı umumiyenin bunlara inanmadığını, çirkin bir şekilde yürütülen bu şiddet kampanyasının halk üzerinde menfi bir tesir yaptığını anlamak güç değildir.

Muhalefeti toptan kötüleme kampanyasına ilâveten, basın hürriyeti yeniden ağır bir şekilde tahdit edilerek, Meclis müzakerelerinin basına tam olarak aksetmesine mâni olmak veya hiç değilse bu neşriyatı "tanzim" etmek üzere kanuna yeni bir maddenin eklenmek istenildiği söyleniyor. İktidarın sözcülüğünü yapan gazeteler basının parlamento müzakerelerini tek taraflı olarak neşrettiğini iddia ediyorlar. Neşriyatı "tanzim" ihtiyacının, müzakereleri objektif ve bitaraf bir tarzda efkârı umumiye aksettirmek lüzumundan ileri geldiği söyleniyor. Bu tezi takviye

etmek maksadiyle de İngiltere'de parlamento müzakerelerinin neşri tahdit eden bir kanun veya kaidenin mevcudiyetine işaret ediliyor. Bu sonuncu noktayı ciddî olarak münakaşa etmek güç geliyor. Kısaca diyebiliriz ki ferdi hürriyetlere çok hürmetkâr olduğu ve yazılı hukuk diye bir şeyin mevcut olmadığı İngiltere'de, 17 nci Asırda bir müddet tatbik edilmiş ve sonradan kullanılmasına lüzum kalmamış bir parlamento kaidesini demokratik prensiplere misal olarak seçmek her halde hüsnüniyetin ifadesi sayılamaz.

Muhalefeti yıldırma teşebbüslerinden ve Basın Kanunundaki tadil tasarısından maada İskat Kanununun Meclise tekrar getirileceğini de söyliyener olmuştur. İspat hakkı taraftarlarının Demokrat Partiden ihracı sırasında, bunlara başkalarının da katılmasına mâni olmak için, Başvekil, son Demokrat Parti kongresinde, partiden ayrılanların meb'usluktan iskat edilmeleri icabettiği tezini ileri sürmüş, fakat efkârı umumiyenin isyanı karşısında bu tasavvuru tatbikten vazgeçmişti. Bu tasavvurun yeniden ihyası meb'uslar üzerinde bir tedhiş havasının estirilmesi demek olur.

Netice itibariyle iç politikada, hükümetin iki yoldan birini artık katî olarak seçmek zorunda olduğu görülmektedir. Bu yollar itidal ve şiddet yollarıdır. İtidal yolu, vatandaşlar ve siyasî partiler arasında daha yumuşak bir havanın esmesine imkân verecek, hürriyetler üzerine konulan tahditlerin kaldırılmasına veya hiç değilse hafifletilmesine yol açacak, muhtelif mevzuların münakaşa ve fikirlerin serbestçe ifade edilmesini temin edecek, kısaca demokratik bir nizam içinde memleketin artık tekâmül etmesini sağlayacaktır.

İkinci yol, şiddet yolu, vatandaşlar ve partiler arasında kırgınlığı ve husumeti son derece arttıracak, fikirlerin ifadesini büsbütün güçleştirecek, Demokrat Partinin demokratik nizamdan ayrılma yolunda attığı son adımı teşkil edecektir. Bu yola gidilirse memleketin sıhhatli bir tarzda tekâmülü bir müddet için daha durdurulmuş olacaktır. Lâkin bu yolun devamlı olabileceğine, milletin serbest şekilde tekâmül etmesi arzusunun durdurulabileceğine inananlar beşeriyetin ilerleme istikametini hiç görmemekte ve Türk Milletini tanımamaktadırlar.

Atatürk ve Bugün

Sür'atle değişen bir devirde ve memlekette, 19 yıl uzun bir zaman sayılır. Her yıl dönümünde Atatürk'ü bütün tazeliği ile hatırlamamızın derin sebepleri vardır. Şüphesiz O, bugün yaşamakta olduğumuz vatanın ve Türk devletinin kurucusudur. Hayatımızı ve istiklâlimizi onun başında bulunduğu harekete borçluyuz. Fakat vatanın tehlikede olmadığı, devletin çökme ve dağılma tehdidi altında bulunmadığı bir zamanda, devleti kuran ve milleti esaretten kurtaran insanların tarih ve hafızalarda normal ve tabii yerini aldığı görülmüştür.

Türk Milletinin Atatürke bağlılığı, onun yalnız bir kurtarıcı ve devlet kurucu müstesna bir şahsiyet olmasından ileri gelmemektedir. Bugün nazarlarımızı hâlâ Ona çeviriyorsak, bunun en mühim sebebi aradan geçen bunca yıla rağmen onun fikirlerinden ve eserlerinden el'an ilham alabileceğimizi ümit etmemizdir. Bugün içinde bulunduğumuz farklı şartlara rağmen Atatürk'ün şahsiyeti, fikir ve niyetleri bizler için yol gösterici birer kılavuz olarak karşımızdadır.

Atatürk'ün bize kılavuz olarak bıraktığı en mühim eser, onun Türk rönesansının ve aydınlık çağının başlangıcı olarak kalacak inkılâpçı fikir ve zihniyettir. Atatürk beşeriyet tarihinde mühim bir merhale başında bulunan milletimize en salim istikameti göstermiştir. Milletimizin yeni bir dünya içinde hayatını idame ettirebilmesi için, herşeyden evvel bir zihniyet inkılâbı geçirmesi lüzumunu duymuştur. Batı medeniyetine, tefekkür ve metodlarına yöneliş, inkılâpçılık ve lâiklik umdelerinin öne sürülmesi, millete benimsetmek istediği yeni zihniyetin özünü teşkil etmektedir.

Atatürk inkılâbının en mühim hususiyeti, onun müsbet ilme, hür düşünceye dayanan ideolojisiz bir inkılâp olmasındadır. Bugün bizi Atatürke bağlayan en mühim unsur, hürriyetsizlik,

methodsuzluk ve bilgisizlik içinde çalkan dığımız bir devrede, onun fikirlerinde ve metodlarında kurtuluş yolu görebilmemizdir. Bugün memlekette aydınlıktan kaçan, fikir ve düşünce hayatını teşvik şöyle dursun bilâkis ezen, batıya ve ileri dünyaya yönelmek bir tarafa, ondan uzaklaşmaya pirim veren bir gidiş karşısında Atatürk, bir ümit ve ilham kaynağı halinde önümüzdedir.

Atatürk'ü bugün memlekette cereyan eden hürriyet mücadelesinde tabii bir müttefik olarak görüyoruz. Bugün bizler geri ve karanlık kuvvetlere karşı mücadele ederken bundan çeyrek asır evvel Atatürk'ün aynı kuvvetlerle mücadele halinde olduğunu biliyoruz. Karanlık kuvvetlere karşı onun kullandığı metodlar, o devrin icabı hem ikna hem de zecir yolları olmuştur. Fakat Atatürk o devirler Avrupada moda olan totaliter felsefe ve düşünceye daima yabancı kalmış, hattâ düşmanlığını gizlememiştir. Karanlık kuvvetleri yendiğini sandığı ilk fırsatta Türk Milletinin artık yalnız ikna gücüyle idare edilebileceğini düşünerek Serbest Fırka tecrübesine girişmiştir. Onun hürriyet ve aydınlığa götüren batı medeniyeti hayranlığı bugün biz Türk gençliğini kendisine bağlayan en mühim unsurdur. Biz bugün hürriyeti aydınlık için istiyoruz. Türk milletinin karanlık orta zaman hayatından uzaklaşmasında onun attığı adımlar, bugün de yarın da bizler için en paha biçilmez ilham ve iman kaynağıdır.

Meclis Müzakerelerinin Yayını Hakkında

Geçen hafta içinde gazeteler, dolaşan bazı söylentilere istinaden, D.P. iktidarının, basına ve muhalefete karşı hürriyet kısıcı bazı yeni tedbirler hazırlamakta olduğunu ve bu meyanda, Meclis müzakerelerinin, resmî zabıtlar-

da yayınlanmadan önce, gazeteler tarafından neşrinin yasak edilmesinin tasarlandığını bildirdiler. Bu haber, âmmeye eskârında geniş bir tepki yaratmakla beraber, demokrasi rejiminin son kalıntılarını da tamamen ortadan kaldıracak mahiyette bir tedbirin tahakkuk edeceğine fazla inanan olmadı. Fakat, Zafer gazetesinin bu söylentileri hemen ele alarak, böyle bir tasarrufların «çok yerinde» olacağı ve üstelik bunun demokratik düzenle pek âlâ kaabili telif bulunduğu yolunda zemin hazırlayıcı neşriyata giriştiği görüldü ve asıl endişeler de bundan sonra başladı.

İktidar organı, sözü geçen tedbirin, «400 dirhem demokratik» (!) olduğunu göstermek için, İngiliz demokrasisinde parlamento müzakerelerinin neşrinin yasak olduğu ve ancak aslına uygun hülâsaların neşrine cevaz verildiği yolunda, herkesi hayretler içinde bırakan bir de iddia ortaya attı. Ve bu iddiasını da, şuradan buradan derlediği yarım yamalak malûmatla isbata kalkıştı.

Zafer gazetesinin, hakikatleri tamamen yanlış aksettiren bu neşriyatı üzerine basında yapılan bazı açıklamalar, İngiltere'de mevzu bahis yasağın, kökü onyedinci asıra dayanan, ve bugün nazari olarak yürürlükte bulunmakla beraber, tatbikatta tamamen metrûk ve müzelik olmuş ölü bir kaideye istinad ettiğini umumî eskâr önünde ortaya çıkarmış bulunmaktadır. İngiliz hukuk sisteminin özellikleri ile az çok âşina olanların pek iyi bildikleri gibi, esas bünyesi itibarıyla teamüli olan bu hukukta, nazariyat ile tatbikat çok defa birbirine uymaz, ve hattâ bazan birbiriyle taban tabana zıt bir durum arzeder. Meclis müzakerelerinin neşri ni «parlamento imtiyazı» na bir tecavüz addeden onyedinci asırdan kalma (parliamentary privilege) nazariyesi ile, bugün İngiliz basınının meclis müzakerelerini istediği gibi nakletmek ve aksettirmek hususunda fiilen haiz olduğu tam ve mutlak serbestî arasındaki tezat, İngiliz hukukunun sayılı paradokslarından birini teşkil eder. İşte, D.P. organı, böyle asırdıde ve battal bir kaideye özenerek ve bunu İngiltere'de hâlâ yürürlükte imiş gibi göstererek hukukumuza aktarmaya çalışmıştır.

Maamafih, bunun çıkar bir yol olmadığı D.P. çevrelerince de anlaşılacak ki, Zafer gazetesi, birkaç gün sonra yayınladığı «Demokraside Hakikat» başlıklı makalede, iddialarına biraz daha mütedil bir eda vererek, meclis mü-

zakerelerinin neşri hususunda «bir men etme değil, fakat bir tanzim mevzuubahis» olduğunu ileri sürmüştür. Bu yazıda, gazetelerin Meclis müzakerelerini tamsanlı olarak nakletmelerine müsaade olunamayacağı, bunları «objektif bir tamamlılıkla ve iyi niyetle» vermeye mecbur oldukları, bu hususu temin için de müzakerelere ait neşriyatın «tanzim» edileceği ifade edilmektedir.

Zafer gazetesinin bu mütalâaları altında, prensip bakımından sakat ve tehlikeli, pratik bakımdan da tatbiki güç bir fikir yatmaktadır. Evvelâ, prensip itibarıyla, bu hususta herhangi bir «tanzim», esasen azamî haddine kadar kısılmış olan basın hürriyetine yeni ve çok ağır bir darbe teşkil edecektir. Şayet maksat, Mecliste söylenen sözlerin tahrif edilmesini veya söylenmemiş bir sözün söylenmiş gibi gösterilmesini önlemek ise, bunun için yeni bir hüküm sevk etmeye lüzum yoktur. Yürürlükte olan mevzuat hükümleri, bu maksadı temine şüphesiz ki kâfidir. Bunun dışında, bir gazeteyi objektif ve tarafsız olmağa zorlamak, basın hürriyetinin külliyyen inkârı demek olur. Bir siyasî partinin organı olan gazetenin, Meclis müzakerelerini nakle ederken kendi mebuslarının beyanlarını ön plânda belirtmesi kadar tabii birşey olamaz. Bu keyfiyet, İngiltere de dahil olmak üzere, bütün demokratik memleketlerde böyledir. Bunun, memleketimizde ifrata varan bir misalini görmek için Zafer gazetesine bakmak kâfidir. Tarafsız gazeteler ise, meclis müzakerelerinin naklinde, her şeyden önce, âmme efkârını en ziyade ilgilendirecek noktaları göz önünde bulundururlar.

Meclis müzakerelerine ait neşriyatın «tanzimi» bahsinde, pratik bakımdan da bâzı güçlüklerin ortaya çıkması beklenebilir. Gazetelerin, müzakereleri «objektif» olarak neşretmeleri nasıl temin olunacaktır? Her celsenin sonunda, resmî zabıtlar derhal kendilerine verilebilecek midir? Bunun için maddî imkânlar temin edilse dahi, bu zabıtlardan çıkarılacak hulâsaların «objektif» olup olmadıklarını tâyin için kullanılacak ölçü ne olacaktır? Yoksa, doğrudan doğruya «resmî» özetler çıkarılarak bunların olduğu gibi neşri mi istenecektir?

Hulâsa, Zafer gazetesi tarafından ileri sürülen «tanzim» fikri, prensip bakımından olduğu kadar, pratik bakımdan da büyük mahzurlar arz etmektedir. Acaba, en iyisi, memleketi dahilinde bir-

az daha huzursuzluğa sevk edecek, haricte de «otokratik rejim» damgasının kat'î olarak vurulmasına sebep olacak ve itibarımızı tam mânâsıyla kıracak yeni bir zor tedbirinden büsbütün vazgeçmek olmaz mı?

Tanklar ve Merasimsiz Açılan Üniversite

1957 Kasım ayı başında başlayan akademik yıl diğer senelerden oldukça farklı bir sahne içinde açılmış bulunuyor. Hakikaten geçen yılları hatırlıyacak olursak aradaki farkları bir anda görmemek mümkün olmaz.

İki sene evvel İstanbul Üniversitesi'nin açılışında genç ilim adamı Rektör Fehim Fırat, o zamanlar memleket aydınlarını ve aynı zamanda üniversite muhitini çok yakından ilgilendiren bâzı ana dâvaları ele alarak bir açılış nutku vermişti. Bu nutukta ilim adamının fikir hürriyeti, akademik hürriyetlerin teminat altına alınması, devlet ve üniversite muhtariyeti, üniversite muhtariyetinin malî temelleri v.s. gibi önemli konulara temas edilmişti. Bu yıl İstanbul Üniversitesi Rektörünün sanki iki sene evvel söylenenlerle mukayese edilsin diye, üniversitenin hükümet emrinde olduğu yolunda sarfettiği sözler, uyanık ve anlayışlı gençliğin protestolarıyla susturulmuştur.

Geçen yıl Ankara Üniversitesinin bir fakültesinde genç bir dekan akademik hürriyetler, üniversite muhtariyetini zedeleyen bâzı hükümet tasarrufları, gençliğin hür düşünce terbiyesi v.s. gibi konulara temas eden bir açılış hitabesinde bulunmuştu. Bu hitabeyi takibeden hâdiseler malûm olmakla beraber o zaman bir fakülte dekanının duygu ve düşüncelerini ifade etme imkânı ile, bu yıl Ankara Üniversitesinin sessiz ve merasimsiz açılışını karşılaştırmak, bu bahisteki gerilemelerin sür'at ve vüs'atini ölçme bakımından ibret vericidir. Hele açılış günü üniversite mahallesine yerleştirilmiş olan düzinelerle tank, üniversiteye, gençliğe ve umumiyetle fikir âleminde karşı son zamanlarda takınılan tavır en sembolik bir şekilde ifade eden bir hareket olmuştur.

Hükümet, yanılan ve yanılmakta ısrar ederek kusurlarının cezasını sonunda mutlaka çeken birçokları gibi, üniversite gençliğinin, memleket aydınlarının ve fikir hayatının derin ve ıstıraplarını anlamamakta ısrar etmektedir. Bu anlayışsızlığının tipik tezahürünü biz üniversite civarına tankların dâzdirilmesinde görmekteyiz.

Bununla söylenmek istenen şey kısaca şu mânaya gelmektedir: «Biz aydınların ve üniversite gençliğinin isteklerini tahakkuk ettirmeyeceğiz. Bu istekleri tanımıyoruz. Bu istek ve emellerde ısrar edecek olursanız, işte elimizde mevcut olan şiddet vasıtalarıyla size karşı koyacağız.»

Gençlerin, aydınların ve fikir hayatını temsil eden insanların karşısında bütün otoriter idareler, kör bir sevki tabii ile çok defa aynı şekilde reaksiyon göstermişlerdir. Son zamanlarda Macaristan ve Polonya'da cereyan eden hâdiseler, basiretli devlet adamları için ibret teşkil edecek derecede yakın ve manidar hâdiselerdir. Bir milletin mânevi ihtiyaçlarını belirten bu ifadelerin ve arzuların sözcülüğünü yapan muhitlere karşı, anlayışsız vaziyet alışlar, daima aksi netice vermiştir. Mânevi ihtiyaçları ve arzuları şiddet ve fizikî baskılarla tazyik altında bulundurmamak, insanlarda her ân infilâka müsait ruh hâletleri yaratır. Aynı kanun cemiyet hayatı için de varittir. Otoriter idarenin şurada burada mevzii başarı temin ederek, anı kurtaran şiddet tedbirleri, er geç cemiyet içinde her an patlama noktasına daha çok yaklaşan durumların inkişafına yarım etmekten başka fayda sağlamaz.

Türk halkının ve gençliğin zihnini ve mânevi hayatını işgal eden problemleri soğukkanlı bir şekilde anlamaya çalışmadan, tank ve silâh gösterileriyle işin içinden çıkmak mümkün değildir. Hükümetin bu yanlış olduğu kadar da lüzumsuz usûlleri bir kenara bırakmasını temenni ederiz. Fikir meselelerini, mânevi hayatımızı ilgilendiren hususları, ancak aynı mahiyette tedbirlerle karşılamak imkânı vardır. Yoksa tank ve silâh gücünü cevap olarak karşıya çıkarmak, lüzumsuz olduğu kadar da tehlikeli bir hatırlatma olur.

Forum Yayınları

Seçimler boyunca ister istemez dikkatimizi daha çok kısa vadeli meseleler üzerinde teksif etmek durumunda kaldık. Artık önümüzdeki devre esnasında dikkat ve gayretimizi daha çok uzun vâdeli meseleler üzerine çevirme imkânlarına kavuşacağımızı ümit ediyoruz. Bu arada uzun zamandanberi düşündüğümüz kitap yayınlarına başlama hazırlıkları yapmaktayız.

İlk adımda şimdiye kadar Forum'da yayınlanmış olan makaleler ele alınmak ve bunlar esas teşkil etmek üzere, muhtelif konular etrafında birkaç kitap yayınlamak istiyoruz. Hakikâten, dört seneyi tamamlamak üzere olan yayın hayatımızda dergimizde çıkan bazı yazılar ve incelemeler gözden geçirilecek olursa, birçok ana meselelerin çeşitli yönlerden ele alınarak incelendiği meydana çıkmaktadır. Muhtelif tarihlerde, çeşitli yönlerinden tahlil edilen bu meseleler, bir araya getirilip, derlenecek olursa dikkate değer bir görüş birliği, verimli bir düşünme ve tahlil metodunun tatbik edildiği göze çarpmaktadır. Bu yazıları birkaç ana mevzu etrafında derleyip toplamak, Forum'un, Türk fikir ve düşünce hayatına yapmak istediği hizmeti daha iyi gösterecek bir vesile olacaktır.

Şimdiye kadar yayınlanmış olan çalışmalarımızın birkaç ana mevzu etrafında toplanarak birlikte yayınlanması safhasından sonra, iktisat, siyasî ilimler, içtimâî felsefe, kültür, sanat ve eğitim sahalarında muhtelif yazarlarımızın telif eserleri ile, bu sahalarla ait yapacakları tercümelere sıra gelecektir. Bu şekilde Forum'un herşeyden evvel bir fikir dergisi olarak, Türk aydınlarına yapmak istediği hizmetler, daha köklü ve esaslı bir şekilde takviye edilmiş olacaktır.

Birçok memleketlerde üniversite faaliyeti seviyesinde kitap yayınları yapan müesseseler vardır. Türkiye'de Forum'un hiçbir fikir dergisine nasip olmayan bir ilgi ile karşılaşması, diğer taraftan ilim ve fikir faaliyeti sahasında kitap yayınlarının muhtelif sebepler yüzünden tatminkâr bir şekilde yürütülemediği, Forum'u oldukça mes'uliyetli ve külfetli bir iş olan kitap yayınları meselesini ele almaya sevk etmiştir.

Arzularımızı tam olarak tahakkuk ettirdiğimiz takdirde, okurlarımızla ara-

mızdaki fikrî bağların daha da kuvvetleneceğine kaaniiz. Yayınlarımız hakkında zaman zaman rastladığımız yorumlarda, tenkid ve temennilerde, bir çok kimseler kullandığımız metodların, mefhumların, temel faraziye ve görüşlerin, daha esaslı, daha derin bir şekilde ele alınacak kitaplar içinde izah edilmesinin çok faydalı olacağını bize ifade etmişlerdir. Forum Yayınlarının adedi arttıkça ve geliştikçe, bu eksikliğin de giderilmiş olacağına inanıyoruz.

Forum, memleket aydınlarına herşeyden evvel fikir sahasında hizmet etmeyi prensip edindiği için bu külfet ve mes'uliyeti memnuniyetle üstlenmeye karar vermiştir. Hazırlıklarımız ilerledikçe okurlarımızı durumdan haberdar edeceğiz. Şimdilik kendilerine bu mahiyette bir hazırlığa başladığımızı bildirmek istedik.

Giovanni Gronchi

Türkiye'yi ziyaret etmekte olan sayın İtalyan Reiscumhuru Giovanni Gronchi bu mevkie yükselmiş olanlar arasında az rastlanan bir kültür ve tecrübeye sahiptir. Edebiyat doktorası, ticarî ve iktisadî meselelerde derin bir vukuf ve demokrasi uğrunda yaptığı çalışmalar dolayısıyla Mussolini tarafından milletvekilliğinden iskat edilme gibi üç mümeyyiz vasfı kendinde birleştiren sayın Gronchi, aynı zamanda en genç yaşlarındanberi parti faaliyetinde kendini göstermiştir. İtalyan Reiscumhuru aynı zamanda Hıristiyan sendikacılık hareketlerinden birinin önderi bulunmuş ve bu sahadaki çalışmalarıyla tanınmıştır. 32 yaşında parlâmentoya ilk defa seçilen Gronchi yeni kurulan katolik - demokrat partinin adayı olarak parlâmentoya gelmiş, ancak büyük müşküller yenmek suretiyle seçilebilmişti. İlk mebusluğu sırasında seçildikten hemen sonra verdiği şu beyanat bir insan ve bir politikacı olarak şahsiyetinin ana hatlarını pek iyi belirtmektedir.

«Kazanmamız bir sebat ve cesaret mucizesininin neficesidir. Parti daha teşekkül devresinde idi ve mahdut imkânlarla sahipti. Halbuki sağ ve soldaki düşmanlarımız mütecaviz ve bu gayleye alışık idiler, ve bundan da daha mühim olmak üzere son derece iyi bir

şekilde teşkilâtlanmışlardı. Fakat nihâî zafer bu küçük gençler grubunun çalışma ve gayretlerini mükâfatlandırmayı bilmiştir.»

Bizi yakından ilgilendiren bazı dış meseleler mevzuunda da temaslarda bulunmak üzere geldiği rivayet edilen sayın Cumhurbaşkanının bu hususlarda görüşmeler yapacağı doğru ise, siyasî tecrübe ve bilgisinden büyük istifadeler temin edilebileceği muhakkaktır.

Sovyetlerin Kırkincısı

7 Kasım 1957 tarihinde, Sovyet Rusya, «Şanlı Ekim İhtilâli» nin 40 ncı yıldönümünü kutladı. 1917 senesinde ihtilâli yapanların inançlarına göre, bu ihtilâl sayesinde, insanların ebedî cezasının bir izah tarzını bulduğu ve buna bir son vermenin şeklini keşfettiği iddiası ile ortaya çıkan ve Ondokuzuncu asrın yeni teşekkül etmekte olan işçi kütlelerine bir ümit temin etmiş olan Karl Marx'ın fikirleri, böylece nihayet tatbik sahasına konabilecekti.. Bugün Sovyet rejimi bir yarıya daha basıyor, ve her sene bu zamanlar olduğu gibi, bütün zihinlerde bir sual beliriyor: 1917 senesindenberi Rusya'da yaratılan «siyasî mahlûk» un ne biçim bir teşekkül olduğuna dair bir sual..

Sovyet Rejimi kurulduğu sıralarda, Marx'ın fikirlerinin bilhassa üç yönü tatbik mevkiine konmaya çalışılmıştı. bunlardan biri «kapitalist istismar» ve tiresine bir nihayet verip, istihsal vasıtalığının şahısların elinden alınması, ikincisi, Lenin'in yaptığı ilâvelerle, proleteryanın diktatörlüğünü komünist partinin delâletiyle tatbik edilmesi, üçüncüsü de (gene Lenin'in getirmiş olduğu ilâvelerle), kapitalist dünyanın, kapitalist sistemin bir neticesi olarak ergeç bin parça olacağı inancından hareket ederek bu esaslar üzerinde yeni bir haricî politikanın esaslarının kurulması.. Seneler geçtikçe bu üç prensip birçok kışvelere büründü, fakat bugün dahi, bu üç prensibin bakiyelerinin incelenmesi Sovyet Rusya'nın sosyal ve siyasî bakımdan ne gibi bir mahlûk olduğunu anlamamıza bir hayli yardım etmektedir.

Sovyet Rusya'nın tarihi, «kapitalist

istismar vetiresine nihayet verme» gayesi bakımından incelenirse, Sovyet vatandaşlarının kırk senedenberi çektikleri cefa ve devlet tarafından son zamanlara kadar insafsızca istismar edilme şekilleri, Bolşevik rejimin, bu konuda, bir komünist devleti gibi hareket etmeyip sınıf bir medeniyet ve ekonomiyi en kısa bir zamanda meydana getirmek gayesini güden gelişmemiş bir memleket tutumunu ittihaz etmiş olduğu görülür. Sovyetler, kapitalizmin lâğvedilmesini, en kısa yoldan ve her ne pahasına olursa olsun, kapital yaratmak için kullanmışlardır.

Proletaryanın diktatörlüğüne gelince, Stalin tecrübesi, proletaryanın diktatörlüğünü ve Marx'ın prensiplerine sadakati temin etmek rolünü oynaması iktiza eden Komünist partinin, pek de kolayca tek bir şahsın tahakkümü altına girip, Stalin'in diktatörlüğünü temin edecek bir âlet haline geldiğini, ve bizzat Hruşşov tarafından 1956 senesi ilkbaharında ilân edildiği veçhile, gene aynı kolaylıkla Marksist - Leninist prensiplerden uzaklaşabildiğini gösterdi. Bugünkü durum ise, Komünist Partinin «saf» bir komünist parti bünyesini yeniden kazanamayıp, Sovyet Rusyada en tesirli zümre olan teknokratların, Parti içindeki nüfuzları dolayısıyla, git-

tikçe artan bir tempo ile arzularını yerine getirmekle mükellef bir teşekkül olma meylettiğini göstermektedir. Komünist Partinin 1917 senesindenberi geçirdiği istihaleler, bu partinin, şahıs veya zümrelerin âleti olmaya mahkûm kaldığı intibacı uyandırmaktadır. Böylece Marx'ın sosyal hayat ta istihsal vasıtalarını ellerinde tutan zümrelerin tahakkümünü teorisine, bizzat Sovyet Rusya, bugünkü Rusyanın istihsal vasıtalarına kumanda eden teknokratlarla güzel bir örnek vermiştir.

Dış siyaset sahasındaki kırk senelik gelişmelerin bilânçosu pek basittir: kapitalist dünya, kendini içinden kemiren kurdun tesiri ile bin parça olmuştur. Batının Marksist kehanetleri tahakkuk ettirmeme yolundaki bu dik kafalılığın başlıca iki neticesi olmuştur: Birincisi, inkirazın emarelerini tesbit etmek Sovyet devlet adamları için daimî bir meşgale halini almıştır. İkincisi, Batı âleminin sonunun tesbit etmiş olduklarını zannedip bu esastan hareket eden birçok Sovyet diplomatları Batının hakikatte daha sonu gelmediği için bu esaslar üzerinde hazırladıkları dış politikalarda muvaffak olamamışlardır. Soğuk harbin şimdiye kadar istenen neticeleri, yani bir dünya buhranı veya Batıyı tefessüh ettirecek iktisadî bu-

ranları yaratamayışı bu muvaffakiyetsizliğin bir ölçüsüdür.

Bütün bunlara rağmen Sovyet Rusya bugün son derece kuvvetli bir devlet halini almıştır. Binaenaleyh ehemmiyetli olan Marx'ın kehanetlerinin doğruluk derecesi değil, Rusyanın mevcut kudretinin nelerden ibaret olduğunun soğukkanlılıkla tesbitidir. Bilhassa ehemmiyetli olan bir nokta şudur: Yeni liberalleşme hareketleri sayesinde ve Hruşşov gibi daha az doktriner ve daha çok ampirik kafalı kimselerin tesiriyle sıkı sıkıya Marksist doktrine bağlı kalmak arzusu zayıflayacaktır. Bu doktrin katılığına, şimdiye kadar Batıya kazandırdığı vakit artık siyasî bir faktör olarak ortadan kalkmaya yüz tutacaktır. Buna karşı ittihaz edilecek müdafaa tarzı pek tabii ki batının şimdiki halde olduğu gibi, birbiriyle rekabet halinde olan milletlere bölünmüş olmasının mahzurlarını ortadan kaldırmak olacaktır. Artık gerek iktisadî gerekse siyasî sahada Avrupa devletlerinin birleşmesi yolunda girişilmiş olan tecrübeleri yavaş yavaş birer hakikat olarak tahakkuk ettirme zamanı gelmiştir. Dünya liderlerinin önümüzdeki sene içinde bütün gayretlerini bu yönde sarfedebilecekleri hepimizin ümididir.

İncelemeler

Tanzimat Fermanınının Manâsı

Yeni Bir İzah Denemesi

Şerif MARDİN

Tanzimat fermanının, siyasî tefekkür tarihimizde çok mühim bir merhale teşkil ettiği, Tanzimat Fermanında kullanılan bir ifade ile, «cümlelerin mâlûmudur.» Ancak, «çok mühim» tâbirinin taşıdığı müphemiyetin ötesine geçip, Gülhane Hattı Humayununun kazara niçin çok mühim olduğunu merak edecek olan birisi, biraz da müşkülpeşent olursa, mevcut araştırma ve etüdlere, bahis konusu vesikanın mahiyetini izah edici malûmatı bulamayacaktır. Tanzimat Fermanını merak edenler,

bu meselenin ele alındığı eserlerde, Batıda «Tautologie» ismiyle tanınan bir açıklama usûlüne başvurulduğunu görecekler, yani Hatt-ı Şerifin «çok ehemmiyetli değişmeler husule getirdiği için çok mühim olduğu» bedahati ile karşılaşacaklardır. Aslında, pek tabii olarak Tanzimat Fermanının hakikî mânâsını anlamak için, bu gibi hakikatlerin ötesine geçmek zarureti vardır. Tanzimat fermanı çok mühim değişikliklerin bir temel taşı addeliyorsa, bu değişikliklerin nelerden ibaret olduklarını ve

niçin değişiklik sayıldıklarını araştırmak lâzımdır. Şunu da belirtmek icab eder ki, bu hususiyetleri açıklamak maksadiyle Hatt-ı Şerifin ehemmiyetinin bir izahını yapmaya çalışmış olanlar yok değildir. Fakat bu tahlillerde bile, çoğu zaman, Tanzimat Fermanının siyasî tefekkür tarihimizde getirdiği yenilik lâyikeyle belirtilmemiştir. Buna bir misal olarak, 1940 senesinde Gülhane Hatt-ı Humayununun 100 ncü yıldönümü münasebetiyle neşredilen «Tanzimat» isimli külliyatı zikretmek müm-

kündür. Bu külliyyatta Tanzimat hakkında gayet faydalı bilgiler bulmak mümkündür. Fakat bu eserdeki en üstün kalitedeki yazılarda bile «Tanzimat Fermanı nasıl bir tefekkür tarzının izlerini gösteriyor?» gibi basit bir suale tatmin edici bir cevap bulmak mümkün değildir. Bu külliyyattaki makaleler nazarı itibare alınır, Gülhane Hatt-ı Humayununun hakiki mahiyetine nüfuz edilemeyeceğinin sebepleri arasında iki eksiklik bulmak mümkündür. Bunlardan birincisi, «Tanzimat» isimli esere dercedilen makalelerin çoğunda kullanılan metodların, sorduğumuz sualleri cevaplandırmaya müsait olmamalarıdır. İkincisi, çözülmek istenen meselenin hal ledilmesine yarınacak bütün mutalar toplanmadan bazı umumî hükümler istihraç edilmiş olmasıdır.

Hakikaten büyük bir kıymeti haiz olmakla beraber, seçilen metodun kâfi derecede aydınlık temin edebilecek bir metod olmamasına misal teşkil etmek üzere, Sayın Prof. Yavuz Abadan'ın «Tanzimat Fermanının Tahlili» ismini alan incelemesini, ve mutaların daha toplanmaktan uzak olduğu bir mevzuda umumî hükümlerin verilmiş olmasına misal olarak da Prof. Reccai G. Okandan'ın «Âmme Hukuku» isimli incelemesini zikretmek mümkündür.

Prof. Abadan, incelemesinin maksadını, bir yerde şu sözlerle izah ediyor: «Tanzimat Fermanını hangi hukukî vesika kategorisine ithal etmek mümkündür?» Abadan'ın cevaplandırmaya çalıştığı soru budur. Fermanı bu cepheden incelemeye çalışmış olmanın en büyük mahzuru, vesikanın bir tarih akımı içinde değil, fakat mâzi ve istikbalden mücerret, bizatihi bir birim teşkil etmek üzere, yani Fermanı önce câri usûllere nazaran ne gibi bir kıymet ifade ettiğini araştırmaksızın, bazı ideal hukuk normlarına mutabakatı noktasından incelenmiş olmasıdır. Bu usûle müracaat edildiği takdirde, pek tabiidir ki, Tanzimat Fermanının hangi güçlükleri cevaplandırmak için ortaya çıktığı, hangi tesirlerin neticesinde ve hangi gayeler peşinde koşan şahıslar

tarafından hazırlandığı ve Osmanlı İmparatorluğunda câri devlet idaresi usûllerine ne gibi değişiklikler getirdiği suali cevaplandırılmıyacaktır. Biz ise, Tanzimat Fermanının asıl özünün ortaya çıkması için, bu ikinci nevî suallerin cevaplandırılması zaruretine inanıyoruz. Değerli Pro. Dr. Yavuz Abadan'ın tahlilleri, plâtonik felsefe ve görüş zaviyesini aksettiren, «idea» ya yakınlık veya uzaklık ölçüsüne dayandıkları için, kullandığı metoda idealist veya şekli metod diyebiliriz.

Kendi müessese tahlil metodumuza ise fonksiyonel metod demek mümkündür. Bu metod bir müessesenin hangi tesirler altında ve ne gibi ihtiyaçları karşılamak üzere kurulduğunu cevaplandırmaya çalışır.

Sayın Prof. Okandan'ın makalesine gelince burada kullanılan usul, ampirik müşahedeye dayanan tarihî metod olduğu için, istenen neticeyi istihsale daha müsaittir. Fakat buradaki eksiklik, yazarın tarih ilmi hakkınca beslediğine kanaat getirdiğimiz inançlardır. Tarihî olayların yalnız siyasî olaylardan ibaret olmadığı, artık uzun zamandan beri bir münakaşa konusu olmaktan çıkmıştır. Bilhassa Tanzimat Fermanının «tarihi» üzerinde durulacaksa, burada devrin fikirler tarihi, «en tellektüel tarih» ve fikir değişimleri üzerinde dahi durmak iktiza ederdi. Buna rağmen, Okandan'ın makalesi münhasıran «siyasî» tarihten misaller ve mutalar üzerinden hareket ederek, şöyle bir hükme varabiliyor:

«Tanzimat devrinde ve bu devrin, zamanının siyasî, hukukî, içtimai ve iktisadî fikir ve telâkkilerinin tesir ve izlerinden tamamen mahrum bulunan fermanlarında...»

Biz sayın Profesörle aynı kanaatte değiliz ve bu hükmün hakikatin gizli kalmış bazı cephelerini aksettiremediği görüşünü temsil ediyoruz. Ashında, Tanzimat Fermanının hakikî mahiyeti hakkında, bugünden itibaren neşrine başlığımız bu küçük denemenin esas tezi, Gülhane Hatt-ı Humayununun, büyük çapta, kendi devrinin ve Muasır Avru-

panın siyasî, hukukî, içtimai iktisadî fikir ve telâkkileri ve müesseselerinden kuvvet aldığı ve bunların tesirinden doğmuş olmasının kendine şimdiye kadar aydınlanamayan karakterini bahsettiğidir.

A. Reşit Paşanın Palmerston'la Mülâkatı veya Vezir-i Âzam'ın Padişah aleyhtarlığı.

Tanzimat Fermanının hazırlanmasında bizzat büyük gayretler sarfetmiş olan Reşit Paşanın, padişahlık müessesesi, ideal devlet şekli ve Avrupa'da Fransız İhtilâlinde sonra daha büyük bir hızla yayılmaya başlamış olan liberalizm cereyanı hakkında neler düşünmüş olduğunu tesbit etmek kolay değildir. Fakat, Paşanın, zamanında yaşamış olan kimselere nisbetle, çok ileri radikal fikirler beslediğini açıklayan bir vesika mevcuttur, o da Reşit Paşanın 1839 senesi Ağustos ayında (yani Gülhane Hattı Humayununun ilânından üç ay önce) Londra'da Hariciye Nâzırı Palmerston'la yaptığı bir mülâkatın zabıtlarıdır. Reşit Paşa, 1838 senesi nihayetinde Mehmet Aliye karşı İngiltere ile bir anlaşma akdetme imkânlarını araştırmak üzere İngiltere'ye gitmiş ve Londra'da iken Sultan Mahmut vefat etmişti. Bahis konusu vesikadan, Mustafa Reşit Paşanın, Sultan Mahmudun ölümü ve Abdülmecis'in culûsu dolayısıyla, Osmanlı İmparatorluğunun vaziyetini görüşmek üzere Palmerston'dan bir mülâkat istemiş olduğu anlaşılmaktadır (1).

12 Ağustos 1839 tarihinde vukubulan mülâkatta Reşit Paşa şöyle bir tez ileri sürmüştür: Reşit Paşaya göre, Osmanlı İmparatorluğunun karşılaştığı en mühim mesele, Mehmet Ali'nin Yakın Doğuda yaratmış olduğu yeni problem değildi. «Düvel-i Muazzama»nın müzaharetiyle, Mehmet Ali daima bir tehlike olmaktan çıkarılabildi. Reşit Paşaya nazaran asıl mühim olan, Osmanlı İmparatorluğunun her gün kuvvetini kaybetmesiydi ve asıl mesele bu inkırazı durdurmaktı. Reşit Paşa, Palmers-ton'a, bu meseleyi birkaç senedenberi düşünmekte olduğunu ve bir hal tarzı

1957
YILINDA

2.000.000.000

TÜRKİYE
BANKASI

LİRA TUTARINDA İKRAMİYELERİ

bulduğunu ve Sultan Mahmut'un ölü-
münden sonra bunları daha açıkça ifa-
de etmekten artık bir endişe duymadı-
ğını söylüyordu. Reşit Paşa, Avrupa
devletlerinden herhangi birinin, Osman
lı İmparatorluğunun iç işlerinin düzen-
lenmesi gayesiyle yapılacak bir müda-
halenin devletler hukukuna ve millet-
lerin münasebetlerini tâyin eden esas-
lara uymıyacağını ve son derece kötü
neticeleri olacağına işaret ettikten son-
ra, Osmanlı İmparatorluğunu kurtar-
manın yegâne çaresinin «değişmez e-
saslara müstenit bir iç idare» nin tesisi
olduğunu beyan ediyordu. «Un sys-
teme immuablement établi» ifadesiyle
karakterini çizdiği bu yeni idare tarzın-
dan, Reşit Paşanın kasdettiği, muay-
yen ve sarîh esaslardan hareket eden,
Padişahın indî ve şahsî hareketlerinin
değiştirilemeyeceği bir iç idare tarzı
idi. Reşit Paşaya göre, Osmanlı İmpa-
ratorluğunun inkirazının yegâne sebe-
bi, «les maux d'une tyrannie insupport-
table» (dayanılmaz bir istibdadın acı-
ları) idi. Fakat:

«(tesis edilmesi elzem olan) yeni
(siyasî) müesseseler, akli selimin ve id-
rakin emrettiği şekilde idare edildikle-
ri takdirde, herkes, değişmeyen bir sis-
temin hakikî faidelerini istihsal ederdi.
İstibdat azaldıkça, hükûmete karşı sev-
gi çoğalır, ve halk bütün kalbîle fay-
dalı olan ve iyilik bahşeden yenilikle-
re bağlanırdı. Böylece, sırf millet sev-
gisinin muharrik kuvvetiyle hakikî bir
reformun sür'atli inkişafı, ve dolayısı-
yle, Osmanlı İmparatorluğunun, karşısı-
na geçilmeyecek kadar kuvvetli bir şe-
kilde canlanmasını temin etmek müm-
kün olurdu.» (2).

Bundan sonra, Reşit Paşa, Yeniçeri-
liğin ilgasından sonra mevkîi tatbîke
konmak istenen ıslahatın, halkın indin-
de hiçbir mukavemetle karşılaşmadı-
ğını söyleyerek, şunları ilâve ediyordu:

«Sultan Mahmud'un taraftar görün-
düğü yeni müesseseler bâzı zorlukla-
ra düçar olmuş ise, bunların tesisi a-
nıncamberi ileriye bir tek adım atılamı-
mış ise, bunun sebebini, o müesseseler-
i halkın işine yarıyacak bir meyva
vermekten uzak kılmış, gösterişli nüma-
yişler haline getirmiş olan hükümdar-
ın kibrinde aramak icabeder.» (3)

Bundan sonra, Reşit Paşa, hükümda-
rın Türkiyede yapılmak istenmiş olan
birçok yeniliklere nasıl mâni olduğu-
nu zikrederek, bu hareketlere bir son
verilmesinin yegâne çaresini, devletin,

şahısların tesirinden azâde kılınmasını
temin edecek temeller üzerinde kurul-
ması olduğunu söylemiş ve bu ara-
da, Sultan Mahmut'un dar fikirliliğine
ve kaprislerine işaret ederek, hüküm-
dara, ve zımnen, hukuk devletinin çer-
çevesine girmemiş bir monarşik mües-
seseye karşı duyduğu istihkarı ifade et-
miştir.

Reşit Paşa'nın bu mülâkatından ne-
ler çıkarmak mümkündür?

Bu mülâkatta, üzerinde durulması, ge-
reken dikkate şayan noktalarsan birin-
cisi, Reşit Paşanın «değişmez müesse-
selere» gösterdiği alâka ve onlara dev-
let idaresi bakımından verdiği yüksek
kıymettir. Bu tutum, klâsik Osmanlı
kültüründe devlet hakkınca beslenen
kanaat ve inançlardan bir hayli ayrılan
bir tutumdur. Hiç şüphesiz bundan ön-
ce de devlet işlerinin bir düzene kon-
masını tavsiye eden lâyhalar yazılmış-
tı. «İslahat» fikri Osmanlı devlet tasav-
vur ve ideallerine yabancı değildi, fak-
kat padişahlık müessesesinin bu kadar
küçümsendiği, hattâ Osmanlı Devleti-
nin inkirazının sebepleri arasında zik-
resildiği, ve buna karşılık tamamiyle
mihanikî - müessesevî değişikliklerle
Osmanlı İmparatorluğunun kaderinin
değiştirilebileceği ve inhitatının dur-
durulacağı o zamana kadar hiç ifade e-
dilmemişti. Reşit Paşanın fikirlerini 18.
Asırda yazılmış meşhur bir Osmanlı ısl-
lahat lâyhasıyla mukayese etmek su-
retiyle, bunu ispat etmek mümkündür.
Bahis konusu lâyiha Sarı Mehmet Pa-
şanın Nesaih'ül Vüzera ve'l Ümera'sı-
dır. Sarı Mehmet Paşanın eseri se Os-

manlı Devletinin inkirazına mâni olmak
arzusu ile kaleme alınmış bir eserdir
(4). Fakat Sarı Mehmet Paşa, bu işin
«iyi hükümdar» ı yetiştirmek suretiyle
yapılacağına kaanidir. Burada gaye,
Eflâtun'un ve daha sonra Farabî'nin
güttüğü gayenin aynı, yani «iyi hüküm-
dar» ı yetiştirip onun şahsiyeti vasıta-
siyle devlet işlerini bir düzene sokmak-
tır. Nesaih'de, müesseselerin kendi baş-
larına yoğurucu bir rol oynadıkları ve
bir devletin muvazene temin eden un-
surları arasında başta geldikleri inan-
cını ifade eden kısımlar hemen hemen
yoktur. Bunun aksine, Reşit Paşa, ide-
al devleti istihsal etmek için en doğru
yolun «iyi hükümdar» yetiştirmek oldu-
ğu kaziyesini reddetmektedir. Reşit Pa-
şaya göre devlet idaresinde, muvaze-
neyi temin edecek olan, «şey» ler, mad-
dî varlıklar, müesseselerdir, Reşit Pa-
şanın tutumu ayrıca Avrupada 18 nci
ve 19 ncu asırlarda yayılan liberalizm
cereyanının arkasında yatan ideoloji
ve dünya görüşüne tamamiyle uymak-
tadır.

Bundan sonraki yazımızda bulduğu-
muz bu benzerlikler üzerinde ve Tan-
zimat Fermanını şekillendirmiş diğer
cereyanlar üzerine duracağız.

(1) Bu zabıtların metni için Bak. Frank
Edgar Bailey, *British Policy and the Tur-
kish Reform Movement*, (Cambridge: Har-
vard University Press), 1942, s. 271-276.

(2) Bailey, op. cit. s. 271.

(3) Bailey, op. cit., s. 271-272

(4) Sarı Mehmet Paşanın eserinin kri-
tik metni için Bk. Walter Livingston
Wright Jr. *Ottoman Statecraft, the Book
of Counsels for Vezirs and Governors of
Sarı Mehmet Paşa the Defterdar*. (Prin-
ceton Oriental Texts, Vol. II, Princeton:
Princeton University Press, 1935).

T. C.

Ziraat Bankası

Yurt içinde 545 Şube ve Ajansı, dünyanın her
tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin
emrindedir.

Vadedi, vadesiz tasarruf hesapları
1957 ikramiye plânında

2.000.000 Lira

Para,

2.000.000 Lira

Uzun vadeli Kredi

v a r d ır.

Rejim Buhranı Halledilmelidir

Doç. Dr. Muammer Aksoy

“Dünyada en büyük nimet, en kıymetli, en mubarek, en mukaddes şey hürriyettir; fikir hürriyeti, ferdin hürriyeti ve emniyetidir. İnsaniyeti bahtiyar etmiş olan bugünkü büyük medeniyet, son derece terakki etmiş türlü ilimler, sanatlar, büyük keşifler, icatlar hep fikir hürriyeti sayesinde vücuda gelmiştir...”

Bazı dalkavuklar, demokrasi ve hürriyetin, bir devlet ve millet için zayıflık olduğunu söylüyorlar. Demokrasi sahte demokratların istibdadı değildir...

Bir milleti, bir Devleti batıran şeylerin başı dalkavukluktur. Milli felâketlerin öz anası dalkavukluktur. Ne vakit bunu Türkiye’den kovarsanız, milleti kurtarırınız” (Namık Kemal) (*)

Seçimlere ne şartlar altında girildiğini ve bu seçimlerde hangi vasıtalarla başvurulduğunu izah ve tahlil etmenin henüz sırası değildir (Bu husustaki görüşlerimizi, bir müddet sonra yayınlıyacağız). Fakat daha bugünden D. P. li milletvekillerine, bazı hakikatları hatırlatmak isteriz. Kendilerinin bu gerçekleri, partili olmanın yarattığı cendereden kurtulup, milletvekili olarak ele almaları, hem memleket, hem de bizzat partileri için pek hayırlı olacaktır sanırız.

Demokrat Partinin gayesi, demokrasiyi süratle gerçekleştirmek idi :

Yalnız diğer memleketler için değil, aynı zamanda Türkiye için de «biricik doğru idare tarzının, demokrasi olduğu hakikati» ni, D.P. nin artık samimi olarak kabul etmesi zamanı çoktan gelmiştir. Esasen D.P., bu gerçeği ilân ederek ortaya çıkmıştı. İşte programının birinci maddesi: «Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyetinde demokrasinin geniş ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve umumî siyasetin, demokratik bir görüş ve zihniyetle yürütülmesine hizmet MAKSADIYLA kurulmuştur.»

Demokrat Parti liderleri, senelerce durmadan demokrasinin müdafaasını yapmışlar, ona methiyeler söylemişler, kasideler yazmışlardı (1). Bizzat parti programında bile şöyle denilmektedir: «Partimiz, demokrasiyi, milli menfaate ve insanlık haysiyetine en uygun bir prensip olarak olarak tanır ve Türk Milletinin siyasi olgunluğuna inanır» (Mad. 3).

Demokrat Partinin demokrasi için değil de, meselâ «kalkınma» için kurulduğu, muhalefet yıllarında hiçbir resmî beyan veya vesikada aslâ ifade edilmemiştir. Tam aksine, memleketin asıl dâvasının rejim meselesi olduğu, demokrasi kurulunca iktisadi hayatın kendiliğinden yola gireceği, tekrar tekrar dile getirilmiş ve hattâ kalkınma gibi mefhumları ön plâna alan dev-

let anlayışı ile alay edilmiştir (2).

Demokratik zihniyet üzerine kurulan bir Devlet nizamının gerçekleştirilmesi, Demokrat Partinin doğuş sebebi olduğuna göre, demokrasiye zat istikamette yol alan bir Demokrat Parti, kendi kendisini inkâr etmiş duruma düşmektedir. İktidara gelebilmek için, millete —hiçbir tevil götürmeyecek surette— demokratik rejimi vaad eden D.P. nin, 3 seçim sonra bu vaadini artık ciddiye alarak gerçekleştirmesi zaruridir.

On sene önce yayınladığı beyannamede, C. Halk Partisi iktidarının demokrasiyi BİR SENE zarfında gerçekleştirmemesini itham ve takbih eden D.P. nin C. Halk Partisine atılan kıymetli demokratik adımları dahi 1954 ten bu yana gidermekle istigal ettiği ve 1947 senesi iktidarından bile daha antidemokratik zihniyetle davrandığı hakikatını müşahade eden her aydının, teessür, hayret ve hattâ dehşet hissi duymamasına imkân var mıdır?!

Demokrat Partinin bu beyannamesinde şöyle denilmekte idi: «Demokrasi idealine bütün kalbiyle bağlı olduğunu her vesile ile izhardan geri durmayan asil halkımızın, her türlü baskılara rağmen partimize karşı sevgi ve güvenini tekrar göstereceğinden en ufak bir şüphemiz dahi yoktur... Bugün Türkiye'nin, hakiki demokrat milletler tarafından samimi bir sevgi ve alâka görmesinin başlıca sebebi, Türk Milletinin bir yıldanberi siyasi hak ve hürriyetlerini tamamiyle elde etmek hususunda gösterdiği büyük azim ve iradede aranmak icabeder. Eğer hükümet partisi, şu bir yıldanberi, eski tahakkümünü her ne pahasına olursa olsun devam ettirmek maksadiyle değil de, sırf memleket menfaati ölçüsüyle hareket etse ve demokratik inkişafımızı engellemekten vazgeçseydi, bugün Türk demokrasisi tamamiyle gerçekleşmiş ve şimdi her türlü tenkid ve münakaşanın üstüne çıkmış bulunurdu... Milli menfaat ölçüsünü her şeyin üstünde tutan ve MİLLİ

MENFAATI ANCAK MEMLEKETİN SÜR'ATLİ BİR DEMOKRATİK İNKİŞAFA NAIL OLMASINDA GÖREN DEMOKRAT PARTİ, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da, milletimizin sevgi ve güvenine dayanan faaliyet yolunda sarsılmaz bir imanla yürüyeceğini ifade eyler» (Vatan, 4.4.1947).

Bir parti sözünü tutmaya mecburdur; aksi halde çökmeye mahkûmdur

Bir partinin vaadlerini tutması, ahlâkî ve siyasi bir borçtur. Zira partilerin iktidara getirilmelerinin yegâne sebebi, onların vaadleridir. Seçim vaadleri ve parti programları, iktidar ile millet arasında yapılmış bir nevi içtimai mukavele teşkil ederler.

Programını ve vaadlerini sistemli surette unutan ve hele bunların tam aksi istikamette yürüyen bir parti için çökme, hem de fecî surette çökme, kendisinden kaçınılamaz bir âkıbetdir. Bu hakikat dahi, muhalefet yıllarında D.P. liderleri tarafından en kesin sözlerle ifade edilmiş bulunmaktadır (3). Öyle ki, program ve vaadlerinden ayrıldıkları takdirde, «al-aşağı edilmelerini», milletten rica edecek kadar ileri gitmekten çekinmemişlerdi (4). Hattâ bâzan al-aşağı etmek kelimesini bile hafif bularak, daha da sert tâbirler kullanmışlardı: «Ben ve arkadaşlarım yarın size hizmet edemezsek, al-aşağı ediniz. Ayaklarınızın altına alıp eziniz.» (Bayar, 24.5.1949, Çankırı Nutku, Vatan, 25.5.1949).

Parti liderlerinin iktidardaki sözleriyle muhalefetteki söz ve vaadleri arasında küçük farkların bulunmasını bile, bizzat Adnan Menderes'in, siyasi ahlâkla bağdaşamayacak hareketler olarak vasıflandırdığı malûmdur (5).

O halde, verdiği sözleri hiçe sayan, tahhütlerinin tam aksini gerçekleştirmeye kalkışan D.P. nin bu hareket tarzının, siyasi ahlâka sığmayacağını, onun lideri bile teslim ediyor, demektir. Böyle bir durumdan kurtulmanın biricik çaresi ise, rejim buhranına son vererek, milleti nihayet hu-

zura kavuşturmak, «vatandaş hak ve hürriyetlerini», hiç değilse 1950 veya 1954 senesindeki duruma irca etmektedir.

Demokrat Parti liderleri, siyasî buhranın hallini, muhalefet yıllarında daima, partinin baş hedefi olarak göstermişlerdi. Bayar ve Menderes'in nutuklarından sadece birer misal veriyoruz: «Rejim buhranı tavsif olunacak bir hal, devam edip gitmektedir. Bu halin mânevî huzur ve asayiş bozduğu aşikârdır» (6). «Esas hedef bu memlekette rejim buhranına son vermektir. Demokrat Parti böyle iyi niyetle düşünen ve hareket eden insanlarla beraberdir. Genel İdare Kurulunuz rejim meselesi üzerinde en esaslî şekilde durmaktadır» (7).

Bu sözleri bugün hatırlarken, üzülmeye tesbit etmek zorundayız ki, rejim buhranı, aradan geçen 10 seneye rağmen hafiflememiş, aksine, çok daha şiddetlenmiştir.

Vaadedilen demokrasi, vatandaş hak ve hürriyetleri temeline dayanan, hukuk devleti karakterine sahip hakikî demokrasidir.

Demokrat Partinin 1946 danberi gerçekleştirildiğini vaadettiği demokrasi, bir şekilden ibaret olan «%51 in hâkimiyeti» değil, batı anlamında hakikî demokrasi idi. Bu ise, «hukuk devleti karakterine sahip, yani vatandaş hak ve hürriyetleri temeline dayanan» bir demokrasidir (8).

Demokrasi, «çoğunluğun herşeyi yapabilmesi» olarak kabul edilirse, onun ideal bir idare tarzı olmak vasfı da ortadan kalkar. Eğer bir memlekette vatandaşın herkese, yani çoğunluğa karşı dahi korunan bazı kaleleri (ana hakları = siyasî hürriyetleri) yoksa, çoğunluk akla gelen her kararı alabiliyorsa, orada keyfi idare mevcut demektir. Adalet ve hukuk temeline değil de, istibdat ve tahakküme dayanan bir idarenin başında, bir tek şahsın mı, yoksa bir kalabalık yahut çoğunluğun mu bulunduğu hususu, o rejimin karakteri bakımından önemli sayılmaz. İstibdat istibdatır. **Ejderin bir başı olacak yerde milyon başı olması, onu niçin daha sempatik hale getirsin?!**

Demek oluyor ki, demokrasiyi ideal idare tarzı diye alkışlayıp o gayeye ulaşmak için bunca acılara katlanırken, sadece bir «şekli» değil, bir «muhtevayı» istemiş bulunuyoruz. Batıda olduğu gibi bizde de murad edilen idare tarzı, «kuvvetler ayrılığı prensibine, şahsî hürriyetler temeline dayanan ve hukuk devleti karakterine sahip bulunan hakikî demokrasi» dir.

D.P. nin liderleri de, vaktiyle tamamen bu kanaatte idiler ve iktidarı elde edinceye kadar da hep böyle düşündüler: Bakınız Menderes muhalefet yıllarında bu hususta nekadar açık konuşmuştu:

«Demokrasinin en kısa ifadesi, vatandaşlık hak ve hürriyetlerinin sağlanmış olmasıdır... Anayasamız vatandaşa hak ve hürriyetlerinin teminatını tam olarak vermektedir... Topluluk adına hareket eden ve topluluğun kuvvetini kullanan devletin hak ve selâhiyetleri, vatandaşın şahsî ve siyasî hürriyetlerini emniyet altında bulunduracak surette sınırlanmalıdır» (Menderes, 23.3.1947 Kütahya nutku, Vatan, 24.3.1947). «Biz vatandaşın hak ve hürriyetini tam-

mıyan zihniyetin düşmanıyız.» (Menderes, 10.10.1948 Düzce nutku, Vatan 11.10.1948).

Muhalefet yılları lideri Bayar da, bu hususta hiçbir tevile yer bırakmayacak kadar açık konuşmuştu. Sadece bir misal :

«Memleketimizde yepyeni bir devir açılmaktadır. Bu devir, demokratik hak ve hürriyetlerin kökleşmesi devri olacaktır... Vatandaşların siyasî hakları, tam bir teminat altında ve dokunulmaz bir halde ise, hiç şüphe etmeyiniz; o memlekette millî irade hâkimdir. O millet kendi kendisini idare eden milletlerdendir. İdarenin adı ve şekli ne olursa olsun, siyasî hakların doğrudan doğruya veya yan yollardan tahdide uğratıldığı memleketlerde ise, millî iradenin hâkimiyetinden bahsetmeğe imkân yoktur. Ve millet kendi kendisini idare eder milletlerden değildir. Diğer taraftan unutmamalıdır ki, siyasî hakların kökleşip yerleşmediği memleketlerde, şahsî hürriyet de teminat altında değildir. Hakikî mânâsıyla cumhuriyet, vatandaşın hiçbir tereddüt ve kanunun tesiri altında kalmaksızın siyasî haklarını kullanabildiği ve şahsî hak ve hürriyetlere kimsenin el uzatamayacağı bir emniyet altında bulunduğu idare şeklinin adıdır ve hakikî mânâsıyla cumhuriyette, demokratik esasların hâkim olması şarttır. Buraya kadar olan ifadelerimle, demokrat partinin vatandaş hak ve hürriyetlerinin gerçekleşmesi yolunda ideal düşüncelerle hareket etmekte olduğunu, birkaç gün sonra yapılacak milletvekili seçimleri münasebetiyle bir kere daha izah etmiş bulunuyorum. Biz karşımızdakilerin aksine olarak, milletimizin olgunluğuna inanıyoruz ve kuvveti hak olarak değil, fakat hakkı en büyük kuvvet olarak tanıyoruz» (Bayar 15.7.1946 İzmir nutku, Vatan 16-17.7.1946).

Antidemokratik kanunlar derhal kaldırılacaktır

Vatandaş hak ve hürriyetlerini sınırlayan antidemokratik kanunların, en kısa zamanda kaldırılması zarureti üzerinde durulmuş; ve iktidara gelince bunun derhal gerçekleştirileceği, tekrar tekrar vaad edilmişti:

«Biz olmayacak şeyleri vaatlemeyiz. Fakat yaptığımız vaadi muhakkak tutarız. Onlar su, elektrik işini halledeceğiz diyorlar ve birtakım yüz milyonlardan bahsediyorlar. Bunlar astronomik rakamlardır. Fakat herşey böyle yüksek çarelere mi mütevakıftır? HÜRRIYET VE DEMOKRASIYE MUHALİF KANUNLARI kaldırmak için de mi milyonlar lâzımdır Aslâ! Biz bu memlekette her vatandaşın alnı yüksek olarak yürütmesini, hükümete iştirakini isterken, jandarma hükümeti istemiyoruz... Binaenaleyh 14 Mayıs'ta büyük imtihan günü reylerinizi verecek olursanız, programımızı ve vaadlerimizi biliyorsunuz» (Bayar 26.4.1950 Mudurnu nutku, Zafer 29.4.1950) «Milletin Demokrat Partinin lisansında ve hareketinde bu kadar kat'iyetle ifadesini bulmuş olan iradesi, antidemokratik kanunları sonbahar yaptıkları gibi yerlere serecektir» (Bayar, 25.1.1948 Eskişehir nutku). «Antidemokratik kanunlar üzerinde ısrar edildiği takdirde, Meclisten bile çekilme zorunda kalabiliriz» (Bayar,

Vatan 4.4.1947).

Menderes de aynı görüşleri durmadan tekrarlamıştı: «Vatandaş hak ve hürriyetlerini tahdit eden kanunlar vardır. Bunlar aynı zamanda Anayasamıza aykırıdır. Anayasaya aykırı kanunları değiştirmemekte inat etmek, bize kanun dairesinde kalmayı tavsiye etmek yersizdir» (Menderes, 9.1.1948 Mersin nutku, Vatan 10.1.1948).

Bu kesin kelimelerle dahi yetinmiyerek, vatandaş hak ve hürriyetlerini sınırlayan antidemokratik kanunların tekmelemeceğini söyleyecek kadar ileri gitmekte bile, bir mahzur görmemişlerdi: «Keyfi idarelerine mesnet teşkil etsin diye, vatandaş hak ve hürriyetlerine ve insanlık haysiyetine aykırı ve bu itibarla kanun dışı sayılmak ve mer'iyetten düşürülmek icab eden kanunların hâlâ mevcut olduğunu da kim inkâr edebilir. İşte bütün bu toplantıların ve koskoca bir milletin hareket gelmesinin asıl mânâsı da, bu gibi kanun dışı kanunları, mübarek ayağı ile tekmelemeğe milletin azmetmiş olmasıdır... Filhakika bu gibi kanunlar, ne olursa olsun kaldırılacaktır. Çünkü Türk Milletinin kararının bu merkezde olduğu artık inkâr edilmez bir hakikat olarak ortada durmaktadır. HİCAP DUYULMASI İÇİN EDEN CİHET, hiç şüphe yok ki, ANAYASA HÜKÜMLERİNİ ÇİĞNİYEREK VATANDAŞLIK HAK VE HÜRRIYETLERİNİ VE İNSANLIK HAYSİYETİNİ TEKMELEMEDİR. HİCAP DUYMAK MEVKİİNDE BULUNANLAR İSE PROGRAMLARININ VAAD ETTİKLERİ MİLLET HAKİMİYETİNİN ÜSTÜNE OTURAN KÂRİ KADİM TİPİ DERE-BEYLERİDİR.» (Menderes, 13.6.1948, Aydın Yenipazar bucağındaki nutuk, Vatan 14.6.1948).

Vatandaş hak ve hürriyetlerinin keyfi idareye karşı en iyi bir set teşkil ettiğini ve ana hakları zedeliyen kanunların hukuka aykırı kanunlar olduğunu da, yine Menderes, en kesin surette itiraf etmişti. D.P. nin bugünkü lideri, muhalefet yıllarında bu görüşleri müteaddit nutukta tekrarladığı gibi (9), soğukkanlılıkla yazdığı bir başmakalede dahi dile getirmişti: «Mevzuatımızda Anayasaya ve demokratik esaslara aykırı hükümlerin kaldırılması... ve en mühimi de politika ve idare hayatımızda hükümler olan zihniyetin bir an evvel terk edilmesini, yarımın hür Türkiye'sinin kuruluşunda ana şartlar olarak kabul etmekteyiz. Bunlar olmadıkça malî, sosyal alanlarda yapılacak tenkidler, beklenen testri hiçbir zaman haiz olmayacakları için daima tâli mahiyette kalacaktır.. Sadece kanunların hâkimiyetini temin etmekle, demokratik bir idare kurulmuş olacağı iddiasını kabul etmiyoruz. Kanaatimiz odur ki, ANAYASANIN RUHUNA VE METNİNE VE DOLAYISIYLA VATANDAŞLIK HAKLARININ TAM TEMİNAT ALTINDA BULUNMASI ESASINA AYKIRI DÜŞEN BÜTÜN HÜKÜMLERİN KALDIRILMASI, hakikî demokrasinin kurulması ve HUKUK DEVLETİ prensibinin tahakkuk edebilmesi için kat'i bir zarurettir. Bazı keskin kanun hükümlerini her zaman tatbik edecek değilim, icabında tatbik ederim diye elde bulundurup, istenilenlere karşı ve istenildiği zaman tatbik kalkışmak, devlete ve

hukuk telâkisine yakışacak hallerden değildir» (Menderes, Demokrat İzmir, 3.2.1947, «Yarının hür demokrat Türkiyesi kurulurken»).

Bugün olduğu gibi, «devletin âli menfaatleri» teranesiyle âmme hürriyetlerinin birer birer tahdit edilmesi, muhalefet sözcüsü Menderes'ce aslâ kabul edilmiyordu: «Memleketin içinde ve dışta her bakımdan kuvvetlenmesinin, hakiki demokrasiye doğru atacağımız adımların ciddiyeti ile mütenasip olacağına kaani bulunuyoruz. Bu sebeple biz, demokratik gelişmeyi engelliyen kayıtların ve hükümlerin, devlet menfaatine yarayacağını aslâ kabul edemeyiz. İşte bizi Halk Partisinden ayıran esaslı görüş farkı buradadır» (Adnan Menderes, Demokrat İzmir, 3.2.1947, Başmakale).

Aynı görüş, Bayar tarafından da başka kelimelerle ifade edilmiştir: «Sanki vatandaş haklarının verilmesi bir nizam ve sükûndan bahsedilir. Sanki vatanda olgun olan, hakikati gören, haklarını kullanmağa, hattâ başkalarını tazyik hakkını ellerinde bulundurmağa ehliyetli, kendilerinden başka kimse yoktur zannederler ve kendilerini milleti idareye kaderin bozulmaz hükmü ile memur kılınmış farzederler» (Bayar, 15.7.1946 İzmir Nutku).

Zaten hiçbir totaliter devlette dahi hürriyetler tahdit edilirken, devlet zararına olsun diye böyle bir tedbirin alındığı söylenmez ki! En sert ve despotik adımlar bile, daima sosyal bir fayda iddiasıyla atılmıştır. Mesele, demokratik zihniyete sahip olanların hürriyetten hayır beklemesine karşılık; ters bir muhakemeye sahip olan mutlakiyetçilerin, hürriyetsizlikten topluluk için hayır (fakat çok kere kendileri için menfaat) beklemelerinden ibarettir.

Milletin demokrasi için henüz yeter derecede münevver olmadığı yolundaki sözlerle karşı bile, D.P. liderleri, vatandaş hak ve hürriyetleri namına ateş püskürmüşlerdi (9).

Hürriyetin zararlı olabileceği yolundaki safsataya da vaktiyle ne güzel cevap verilmişti:

«Hakiki hürriyetin hasretini çeken bu memlekette milletin çektiği mihnetler, hürriyetten veya hürriyetin sulstimalinden ileri gelmiş değildir. Bahis açılınca, hürriyet diye hürriyetin sulstimalini ele alarak hürriyet aleyhinde birçok delilleri sayanlar hakiki hürriyetin bu memlekette bir türlü kökleşmediğini hatırlamak istemiyorlar. Cümlelerin malûmu olduğu üzere ve ötedenberi iddia ettiğimiz gibi vatandaş hak ve hürriyetlerini tazyik eden ve Anayasasının ruhuna aykırı olan birtakım kanunlar hâlâ mer'iyettedir. Bu gibi kanunların mer'iyette bulunmasının kötü tesirlerini öğrenmeyen kalmamıştır» (10).

Büyük Millet Meclisinin her kanunu çıkarmaya mezun olmadığı, Anayasasının metnine ve ruhuna aykırı kanunlar vasıtasıyla vatandaşın ana haklarının ihlâl edilemeyeceği görüşü de, Bayar tarafından en açık bir surette ifade edilmişti: «B. M. M. nin kanunlarla mukayyet kalmıyacağı ve her istediğini yapabileceğini söylemiş olmaları, hukuk, nizam, istikrar mefhumları ba-

kımından olduğu kadar vatandaş hak ve hürriyetleri bakımından da dikkate sayan bir zihniyetin ifadesidir.» (Bayar, 7.1.1947 Büyük Kongre, Vatan, 8.1.1947).

Bugün bütün âmme hürriyetlerini son hadde varacak kadar sınırlayan D.P. nin liderleri, daha demokrasi hareketinin başlangıcında bu hürriyetlerin birazcık tahdit edilmesi ihtimali karşısında bile, milletin büyük acı duyacağını teslim ve bu gibi muhtemel kısıntıları takbih etmişlerdi:

«İktidar partisi bir zamandanberi memleketimizde de demokrasinin inkişaf ettireceğini ve dolayısıyla vatandaş hak ve hürriyetlerini tazyik eden ve Anayasasının ruhuna aykırı olan kanunların kaldırılacağını ifade etmekteydi. Milletvekili seçimlerine girerken de, Halk Partisi, milletin huzuruna bu vaadlerle çıkmıştı. Halbuki vaktiyle tek parti esasına göre yapılmış ve hâlâ mer'iyette bulunan kanunların kaldırılması şöyle dursun, matbuat hürriyetini, toplanma, cemiyet kurma hürriyetlerini yeniden tazyik eden kanunlar hazırlamakta olduğunu teessürle işitmekteyiz. Vatandaş hak ve hürriyetlerinin bir an evvel ve tam olarak tahakkunu ve demokratik ve murakabelli bir idarenin sür'atle kurulmasını candan özliyen Türk Milletinin bundan nekadar müteessir olacağını tahmin etmek kolaydır.» (11).

İktidarla eşit haklara sahip ve murakabe vazifesini pervasızca gören bir muhalefetin lüzumu müdafaa edilmişti

Hakiki demokrasinin kendisinden vazgeçilmez bir unsuru da, muhalefetin, tam bir eşitlik ve serbestlik içinde her türlü engel ve endişeden uzak çalışabilmesidir. Halkı ikna ve meşrû metodlarla reyleri kendi üzerine çekmek suretiyle iktidarı elde etme mücadelesi yaparken veya murakabe hakkını kullanırken, muhalefetin en küçük bir tahdit yahut hafif bir tehdit gölgesi ile karşılaşması, demokrasinin bir memlekete bahşedeceği nimetlerin yokolmasına sebebiyet verir.

Demokrasilerde muhalefetin riayet etmeğe mecbur olduğu biricik esas, demokratik nizamı kabul etmekten ibarettir (12). Muhalefetin hareket ve sözlerini iktidar partisine veya onun liderine beğendirmeye mecbur olduğu yerde, demokrasinin varlığından bahsedilmesi gülünçtür. Bu hakikat dahi, D.P. liderlerince muhalefet yıllarında teslim, hattâ durmadan müdafaa edilmekteydi (13).

Netice

«Vatandaş hak ve hürriyetleri temeline dayanan ve muhalefete tam bir saygı gösteren hukuk devleti karakterine sahip hakiki demokrasi» nin gerçekleşmesi hususunda, D.P. nin tevîl götürmez vaad ve taahhütlerde bulunduğunu, yukarıda naklettığımız misaller isbat etmektedir.

Yine göstermeğe çalıştık ki, D.P. nin söz verdiği rejim buhranını halletmekten maksat da, seçim adaletini, seçim hürriyetini, seçim eşitliğini ve seçim emniyetini sağlamak, «kuvvetler ayrılığı» prensibini gerçekleştirmek, basın hürriyetini, toplantı hürriyetini, cemiyet hürriyetini ilim ve öğretim hürriyetini hakiki demokrasilerdeki

normal hadde getirmek ve, nihayet antide-mokratik kanunların çıkmasına mâni olacak Anayasa mahkemesini kurmaktan ibaretti.

1950 - 1954 arasında, rejim buhranı halledilmemekle beraber, çok bârız geri adımlar da kaydedilmedi. 1954 ten sonra ise, rejim buhranının halledilmesi şöyle dursun, yukarıda sözü geçen hak ve hürriyetler 1950 senesiyle mukayese edilemeyecek ve hiçbir demokraside eşine rastlanmayacak kadar sınırlandı ve zedelendi. Daha kötüsü, 1946 dan önce bile münakaşa konusu olmayan «mahkemelerin bağımsızlığı» ve «milletvekilinin kürsü masuniyeti (sorumsuzluğu)» prensipleri dahi, esaslı surette baltalandı.

Hulâsa rejim buhranı, bugün, 1946-1950 ve hele 1948-1950 seneleri arasındaki ile dahi mukayese edilemeyecek kadar aşırı bir safhaya girmiş bulunmaktadır.

Eğer D.P. gereken basireti göstererek rejim buhranını halletmez, yani 1950 veya 1954 mevzuatına dönmek suretiyle demokrasi yolunu tutmazsa, totaliter devlet istikametindeki bu gidis, gerek memleket, gerekse D.P. için çok zararlı ve tehlikeli sonuçlar doğuracaktır. İktidar partisinin önünde duran iki yoldan biri nekadar kararlıksa, diğeri de o derece aydınlıktır. Biri çıkmaza, diğeri muasır medeniyetin üstün seviyesine ulaştırmaktadır. Demokrasi ve hürriyet olmaksızın, —1950 ye kadar D.P. liderlerinin de durmadan tekrarladıkları üzere— ne batılı olma ve ne de hakiki bir iktisadî kalkınmaya imkân vardır. Aslâ şüphe edilmesin ki, şiddet yolu, hem memleketi zulmete götürecektir ve hem de milletin sevgisini sür'atle kaybetmeye başlamış olan Demokrat Partiyi, (antidemokratik kanunların yarattığı aldattıcı zirha, para veya devlet radyosunun tek tarafı, uyuşturucu yahut sindirici yayınlarına ve diğer her türlü vasıtalarla rağmen) tam bir hezimete uğramaktan aslâ kurtarılmayacaktır. Çünkü milletin sevgisini durmadan kaybeden bir partiyi, bu sevginin biraz daha azalmasına sebep olacak böyle yanlış tedbirler sayesinde iktidarda tutabilmeyenin sırrı, insanlık tarihinde keşfedilmemiştir ve aslâ edilemeyecektir.

Daima her türlü parti mülâhazalarının dışında kalmış ve bugüne kadar hiçbir partiye intisap etmemiş bir şahıs olarak, en samimi temennimiz, D.P. nin 1946 - 1950 ruhuna yeniden sahip olması ve o yolda hareket etmeğe başlamasıdır. Demokrasimiz için «yeniden doğuş» diye vasıflandıracağımız böyle bir mucize, memleket için mes'ut ufuklara giden kapıyı açacağı gibi, D.P. nin etrafında, —aydınlık başta olmak üzere— büyük bir çoğunluğun toplanmasını da sağlayacaktır. Aksi halde millet, D.P. nin mukavemetine rağmen, (artık tek parti haline gelmesi bile bir zaruret teşkil edecek olan muhalefet vasıtasıyla, rejim dâvasını halledecektir.

Demokratik Parti mebusları, partilerinin, artık milletin çoğunluğunca değil, ancak azınlık tarafından desteklendiği hakikatini gözden uzak tutmak gafletine aslâ düşmemelidirler. Hakikatlere deve kuşu mantığı ile göz yummak, tehlikeyi uzaklaştırmaz, bilâkis yakınlaştırır.

(Gelecek yazımızda, Demokrat Parti liderlerinin, demokratik rejimin müferit unsurları hakkında neler söyleyip, bu fikir ve vaatlerin tam aksini teşkil eden 6422, 6428, 6435, 6732, 6733, 6761 ve 7053 sayılı kanunları ve Bölükbaşı hakkındaki kararı gerçekleştirmek suretiyle, kendi kendilerini nasıl inkâr ettiklerini belirteceğiz).

(*) Namık Kemal, Rüya, Rıza Nur, Türk Billik Revüsü (Revue de Turcologie) No. 6 Févriyer 1936, Alex. s. 687, 690.

(1) Sadece birkaç misal: «Bütün hür memleketler demokrasisi ile idare edilir... Bunun mevcut en iyi rejim olduğu kabul edilmiştir. Biz bu partiyi bunun için kurduk.» (Bayar, 29.4.1950 Düzce nutku, Zafer 30.4.1950). «Bütün insanîyet kendini idare için uzun zaman tecrübe yapmış ve en iyisi olarak inhisarı rejimini bulmuştur... Hiçbir zaman yapamayacağımız bir şeyle milleti aldatacak ve bu şekilde sehil bir usul ile muvaffakiyet arıyacak değildir. Millet bize itimat ettiği zaman göreceksiniz bu makine (yani demokrasi!) nasıl işleyecektir. Allaha şükrederek söyleyebilirim ki, hiçbir zaman inhisarı hayale uğramıyacaksınız.» (Bayar, 28.4.1950 Göynük seçim nutku, Zafer 29.4.1950).

«Bu memlekette hakiki hürriyet, adalet, milletin iradesine tecelli edecektir. Milletçe inanmış bulunuyoruz ki, bu memlekette demokrasinin kurulması, sureti kat'iyede lüzumludur.» (Bayar 29.4.1950 Bolu konuşması, Zafer 30.4.1950).

«Demokrasi'nin üstünlüğü, insanları sürü halinden kurtaran bir rejim olmanın ötesinde, bir de, değişen iktidar ve hükümetler rejimi olmasında görülmektedir.» (Menderes, 12.1.1948 Adana nutku, Vatan 13.1.1948).

(2) «Temeddüt edebiyatının ve boş vaatlerle milleti aldatarak ayakta durabilmek politikasının parolası haline gelen kalkınma planları lâfarından bahsedimesini işitmeğe, bu memleketin tahammülü kalmamıştır.» (Menderes 20.6.1948 Kütahya nutku, Vatan 21.6.1948).

«Mevzuatımızda Anayasaya ve demokratik esaslara aykırı hükümlerin kaldırılması olmadıkça, mali, iktisadi, sosyal alanlarda yapılacak tenkidler, beklenen tesiri hiçbir zaman haiz olmayacakları için daima tâl mahiyette kalacaktır.» (Menderes, «Yarının hür ve demokrat Türkiye'si kurulurken» başlıklı makale, Demokrat İzmir, 3.2.1947).

«Her sahada üçer beşer senelik fenni plânları hazırlanmış, hattâ bunlardan bir kısmının daha şimdiden tatbikine başlanmıştır. İşte Halk Partisi istikbale ait olarak yalnız bunları söylemekte ve vatandaşlardan daha büyük fedakârlıklara ve mahrumiyetlere katlanmalarını istemektedir.» (Bayar 15.7.1946 İzmir Nutku, Vatan 16-17.7.1946).

Kalkınmanın, öğrenme mevzuu bir muvaffakiyet sayılamıyacağı da şöyle ifade edilmişti: «Şunu yaptık, bunu yaptık, şu tarihe bu başlangıca göre şu kadar ileri gittik derken, durmayan ve büyük bir hızla ileri giden bir dünya içinde bulunduğumuzu ve hesaplarla kıyaslamaların böyle bir dünya gidişine göre yapılması lüzumunu da tamamiyle unutmuş görünüyoruz.» (Menderes 13.1.1948 Adana nutku, Vatan 13.1.1948).

(3) «Davamız müşterektir ve hepimizin ruhunda yer almıştır. Bu uğurda feragatla çalışmayı, evvelâ vicdanımıza sonra milletimize taahhüt etmişizdir. Bu taahhüt nedir? Bu taahhüt, Demokrat Parti programını tahakkuk ettirmektedir. Bu takdirde bu millet hürriyetine sahip olacaktır.. İlk kurulduğu gündenberi Demokrat Parti nasıl bir istikamet takibetmiş ve hangi şeylere bağlanarak hareketini nizamlamış ise, bundan sonra da prensiplerinden ve yolundan ayrılmak hatâsına aslâ düşmeyecektir.

Biz biliyoruz ki, bir kere nizamname ve programı ile millete vaadettiği esaslardan biraz dahi ayırmak bedbahthına düşen parti bir sathı mailde sonuna kadar düşmeğe hattâ dağılıp yok olmağa mahkûm bir teşekkül haline gelmiştir» (Bayar, 25.1.1948, Eskişehir nutku, Vatan 26.1.1948).

(4) «Eğer yarın D.P. iktidara geldiği takdirde, vaatlerini yerine getirmeye ve siz onu al-aşağı etmezseniz, milli vazifenizi yerine getirmemiş olursunuz» (Bayar, 9.8.1948, Çanakkale nutku, Vatan 10.8.1948).

«Benim sizlere lâyük olmadığım bir ân geldiği vakit beni al-aşağı etmezseniz, bu nun vebali de sizin boynunuzdadır. Memleket işlerinde müsamahaya yer yoktur. Demokrat Partinin programı, şu filozofun, bilmem kimin fikrine dayanan bir program değildir. Memleketin realitesi gözönünde tutularak hazırlanmıştır» (Bayar, 29.4.1950 Düzce nutku, Zafer 30.4.1950).

(5) «Biz burada, İsmet Paşanın dün söyledikleri fikirlerle, bugün söylediği fikirler arasındaki tezadı bu kürsüye getirdik, bunu konuşuyoruz. Biz diyoruz ki, 1950 Seçimlerinde şunları söyledi; bugün de kalkıyor bunları söylüyor. Bir fikir haysiyeti vardır, bir ahlâk, bir siyasi ahlâk vardır. Biz diyoruz ki, işte dün konuştuğular, işte bugün burada konuştuğular.» (Adnan Menderes, 6.6.1956, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre X, Cilt 12, İçtima 2, s. 166-167).

(6) Menderes, 7.1.1949 Mersin nutku, Vatan 8.1.1949.

(7) Bayar 6.1.1949 Adana nutku, Vatan 7.1.1949.

(8) Bu hususta bilhassa Prof. Dr. Werner Kaegi, Rechtsstaat und Demokratie (Antinomi und Synthese) (Festgabe zum 60. Geburtstag von Z. Giacometti, Zürich 1953, s. 121 ve müt.), aynı müellifin «Demokratie» adlı makalesine (Schweizer - Lexikon Cilt 2, sütun 864-866) ve Fleiner-Giacometti, Schweizerisches Bundesstaatsrecht (Zürich 1948, s. 310) e bakınız.

(9) «Vatandaşların ve milletin tâlim ve terbiyesiyle demokrasi'nin ancak mümkün ve müessir olabileceği iddiası ise, bu iddia da bulunanların kendilerini Allah tarafından bu memleketi idareye ve milleti terbiyeye memur bulduklarını açıklıyor mu? Bu zihniyetin memleket üzerinde millet üzerinde bir vesayet tesisi telâkkisine dayandığı şüphesizdir. Bütün tarih boyunca ne kadar koyu istibdatların bu temel üzerine kurulmuş olduğunu izah etmeğe aslâ ihtiyaç yoktur» (Menderes, 25.12.1949 Kütahya II Kongresi).

«Maarif ve tahsil yönünden memleketimizin arzetmekte olduğu bu oldukça geri manzara, bazıları tarafından demokrasi'nin bize uygun bir idare sistemi olmadığına delil olarak kullanılmak isteniyordu. Nüfusunun yarısı ilk tahsilden dahi mahrum bir memlekette demokrasi olamaz iddiası, son günlerde kadar tevilli ve dolayık yollarla ileri sürülmemekte devam olundu. Memleketimizde okuyup yazanlar nisbetinin henüz yüzde seksene veya yüzde doksana yükselmemiş olmasını, bizi daha uzun zaman demokrasi'nin eşliğinde bekletmek için bahane olarak kullanmak isteyenlerin samimiyyetine aslâ inanamayız. Demokrasi okur yazarların sayısı nisbetiyle ölçülür olsaydı, son onbeş senenin Almanyası, mutlakîyetin en karanlık yıllarını yaşamış olmaz, okur yazarların parmakla gösterilecek azlığı olduğu 16 net Asır İngilteresinde de demokrasi köklerini atmış bulunamazdı.» (Menderes, 31.5.1946, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 7, Toplantı 3, Cilt 23 s. 247).

«Türk Milletinin bu tecrübeler ve inkılaplar içinde siyasi olgunluğuna tam mânâsıyla erişmiş olduğunda artık tereddüt gösterilemez. Hürriyet davası, milletin kendi kendisini idare etmek davası, artık bütün milletçe benimsenmiş bulunuyor... Yaşamakta olduğumuz demokratik inkılabın heyecanları, milletimizin hakka ve hürriyete âşık, azimli ve imanlı hüviyetini daha şimdiden aydınığa çıkarmış bulunuyor»

(Bayar, 15.7.1946 İzmir nutku). «Memleketi kurtarmak iddiasıyla tek başlarına ileri atılanlar ve millete inanmıyarak her şeyi kendilerinden bilenler, diktatör ruhlu kimselerdir. Bunlar, bâzan ilk adımlarda muvaffakiyetler gösterebilirler. Fakat sonradan hüsrân mutlakıtır. (Bayar, 30.4.1950 Kastamonu nutku).

(10) Menderes, 14.8.1946, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, dönem 8, toplantı: olağanüstü, cilt 1, s. 60.

(11) Menderes, 14.8.1946, Peker Kabinesini D.P. namına tenkid, T.B.M.M. Tutanak Dergisi, dönem 8, toplantı: Olağanüstü, cilt 1, s. 60.

(12) Bundan ötürü, diktatörlük esasına dayanan ve ihtilâl metodlarını benimsiyen komünist ve faşist partilere müsaade edilmemesi, demokrasi mantığına aykırı sayılamaz ve yerindedir.

(13) «Unutmamalıdır ki, memleket partiler için değil, partiler memleket içindir» (Menderes, 31.3.1946 İzmir beyanâtı Vatan 1.4.1946).

«Bu memleketin birbirini seven ve birbirine saygı gösteren partilerle idaresini istiyoruz. Birbirimize düşman olursak, memlekete yazık olur.. Biz karşımızdaki partilere saygı gösteriyor ve onlardan da saygı bekliyoruz Murakabe edilmeyen kuvvet, kim olursa olsun muhakkak hatâyâ sapar ... biz memlekettim urakabe istiyoruz» (Bayar, 16.7.1946 Ödemiş nutku).

«Muhalefete düşen en mühim vazife ise, memleket işlerini, asıl sahibi olan millet önüne sererek milletin takdir ve iradesini isabetle kullanmasına yardım etmektir.» (Menderes, 12.1.1948 Adana nutku, Vatan 13.1.1948).

«... Bir muhalefet partisi başkanının bu şekilde konuşması bazıları için garip görünebilir. Fakat biz, memlekette iyi olan şeyleri bilâ perva söylemek, haksızlıkları da hiç kimsenin tesiri altında kalmadan ve kimseden perva etmeden mücadele etmek durumundayız... Siyasi ihtiraslarına millet menfaatlerini kullanmak isteyenlerin karşısında, büyük bir cesaretle durmaktan geri kalmıyacağız. Şiarlarımızdan birisi de şudur: «haksızlık etmiyeceğiz, fakat haksızlık edenlere karşı sükûtu da bir haksızlık kabul edeceğiz». «Haksızlık edenlere karşı «haksızlığınız» demeyi vicdan borcu, mukaddes vazife bileceğiz» (Bayar 30.4.1950 Kastamonu nutku, Zafer 1.5.1950.)

«Partilerin müsavî hak sahibi olmaları hatıra getirilmemekte, Halk Partisi bütün hükümet kudret ve vasıtalarını kendi inhisarında bulundurmakta ve bunlara dilediği gibi tasarruf etmektedir. İktidar partisinin demokratik bir idarenin gelişmesini her çareye başvurarak, hattâ Anayasa hükümlerine aykırı olarak önlemeğe çalışması, .. Türk Milletinin gözü önünde cereyan etmekte olan bütün bu kanunsuz hareketler ve teaddiler gösteriyor ki, Halk Partisi her ne pahasına olursa olsun ciddi bir muhalefete yer vermemek istemektedir ve BUNUN KARŞISINDA TÜRK MİLLETİ Halk Partisinden tamamen uzaklaşmaktadır» (Bayar, 15.7.1946, İzmir nutku).

«Öyle anlaşılıyor ki, Halk Partisi, hiçbir zaman kendisine zararlı olmayacak ve hattâ kendisi tarafından sevk ve idare edilecek Rana Bey grubuna benzer bir muhalefetin hasretini çekiyormuş.» (Menderes, 21.3.1947 Balıkesir nutku, Vatan, 23.3.1947).

«Biz aşiret devleti değiliz. Bir aşiret erisinin diğer reise kızmak suretiyle birbirine haşım olması adetinî bu memlekete sokmıyacağız (sağdan bravo sesleri, alkışlar). Ve mazinin fırka mücadelelerini kardeş kavgalarını gözönünde bulundurarak, vicdanında şüphe ve kin uyandırmak şalesinin bu memleketin hayatı siyasiyesinde yer tutmasına biz de yer vermeyeceğiz (sağdan ve soldan bravo sesleri). Biz medenî insanlara, muasır devlet adamlarına yakışır surette çalışarak, bu memleket demokrasisine hizmet edeceğiz.» (Bayar, 22.2.1949 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre IX, Toplantı 3, Oturum 3, Cilt 16/2, s. 409).

Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi

Aydın YALÇIN

Bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra Avrupa'nın hem siyasî bakımdan hem de iktisaden eskiden dünyada oynadığı rolü oynıyamıyacak kadar zayıfladığı hissedilmiye başlanmıştır. Avrupalılar arasında buna çare bulmak için birçok yollar arandığı malûmdur. Harb sonunda Marshall yardımının başlanması, Avrupa memleketlerinin bir askerî emniyet teşkilâtı kurmak üzere işbirliği yapmaya karar vermeleri, Avrupanın dünyada eskiden oynadığı rolü yeniden ele alabilmesi için kendilerini yeni yeni projeler üzerinde düşünmeye sevketti.

Amerikalılar kendi memleketlerinin tarihî tecrübelerine dayanarak, bilhassa Marshall yardımı ile Avrupayı iktisaden daha fazla birleştirmeye doğru sevk etmek istiyorlardı. Avrupanın iktisaden fakirleşmesi ve gerilemesinde, iktisadî milliyetçiliğin kötü tesirleri bulunduğuna kaaniydiler. Amerikalılar, kendi memleketlerini iktisaden kuvvetli ve zengin yapan unsurların başında millî hudutları içinde geniş ve serbest bir piyasanın mevcut bulunmasını görüyorlardı. Avrupada ise, millî hudutlar arasında dağılmış, hapsolmuş, dar ve zayıf millî pazarların iktisadî gelişme, ihtisaslaşma ve büyüme için zararlı tesirler icra ettiğine inanıyorlardı. Marshall yardımı ile başlayan Avrupa İktisadî İşbirliği Avrupa memleketleri arasında döviz tahditleri, fizikî kontroller dolayısıyla azalan ticareti geliştirmek hedefini güdüyordu. İşbirliği anlaşmaları gereğince, Avrupa memleketleri aralarındaki fizikî tahditleri derece derece kaldırarak, ticaretin döviz kontrolleri dolayısıyla daralmasını önliyecek tedbirler almayı hedef güdüyorlardı. Nitekim Türkiye, Yunanistan v.s. gibi mahdut birkaç devlet müstesna OEEC (Avrupa İktisadî İşbirliği İdaresi) memleketlerinin mühim bir kısmı, aralarındaki ticaret münasebetlerini kayıthyan döviz tahditlerini ehemmiyetli nisbette kaldırarak, paralarını birbiriyle değiştirilebilir (transferabl) hale getirdiler. Bu suretle bir memleketin ticarî münasebetleri dolayısıyla kazanmış olduğu diğer memleket parasını yalnız o memlekette değil, OEEC ye dahil bütün memleketlerde serbestçe kullanabilme-

si imkânları tahakkuk ettirilmiş oluyordu. Aşağı yukarı OEEC teşkilâtı yardımıyla gerçekleştirilen işbirliği sayesinde Avrupada geniş bir para bölgesi kurulmuş oluyordu.

Avrupa'da geniş bir para bölgesinin tahakkuk ettirilmesi ticaretin serbestleştirilmesi, Avrupa'nın bir tek pazar haline sokulması istikametinde başarılı bir adım teşkil ediyordu. Fakat Avrupa memleketleri arasında ticareti önliyen ve daraltan amil sadece millî paraların mevcudiyeti değildi.

Millî paralar arasında OEEC vasıtası ile bir irtibat kurulması, memleketlerin takibettikleri, para ve maliye politikalarının koordine edilmesi meseleyi tam mânâsıyla halle kâfi gelmiyordu. Seneler boyunca millî hudutlar içinde dar piyasaların ihtiyaçları nazarı itibare alınarak gelişen gümrük tahditleri, memleketler arasındaki ticaretin artmasını önliyen âmillerin başında görülüyordu.

Avrupa memleketlerinden bazıları, birkaç sene evvel Avrupa Kömür ve Çelik Birliği adını verdikleri bir birlik kurdular. Bu birlik yalnız iki mala münhasır kalmak üzere, memleketler arasındaki ticareti gümrük tahditlerinden kurtarıyor ve dışarıya karşı bir gümrük birliği tesis ediyordu. Bu suretle memleketler arasında demir ve kömür sanayiinin en rasyonel şekilde tevzi edilmesi, ihtisaslaşmanın ilerletilmesi için şartlar tahakkuk ettirilmiş oluyordu. Bu birliğin idaresi için şimdiye kadar iktisadî işbirliği teşekküllerinde takip edilen usûlden farklı usûllere başvuruluyordu. Birlik millî yetkilerin üstüne çıkarak, müstakil organlar tesis ediyor ve bu organların vereceği kararlar millî hükümetler için bağlayıcı oluyordu. Bu sonuncu nokta, iktisadî işbirliği yoluyla, birliğe dahil memleketlerin tedricen siyasî birleşmeye doğru adım atıklarını gösteriyordu. Nitekim Kömür ve Çelik Birliğinin anlaşması imzalanırken, bunun iktisadî sahada genişletileceği ve siyasî birliğe doğru yol alınacağı açıkça ifade ediliyordu. Bu suretle uzun zamandanberi siyasî, askerî ve iktisadî rekabetlerle zayıf düşen Avrupa'nın, iktisadî işbirliği ile başlıyarak siyasî birliğe doğru inkişaf et-

mesi için ciddi adımlar atılmış oluyordu.

Geçen Mart ayında Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Holânda ve Lüksemburg arasında imza edilen bir anlaşma, Avrupa Kömür ve Çelik birliği memleketlerinin iktisadî birleşme ve müşterek pazar kurma işini daha da ileri götürmek istediklerini ifade eden bir hâdise olmuştur. Bu anlaşma İtalya-Almanya ve Fransa tarafından tasdik edilmiştir; diğerlerinin de tasdiki beklenmektedir.

Bu anlaşmaya göre akid devletler 12-15 sene zarfında aralarında mevcut bilcümle gümrük tahditlerini tedricen kaldırmayı, ve dışarıya karşı gümrük tahditlerini tek esasa irca ederek, bir gümrük birliği kurmayı taahhüt etmektedirler. Bu suretle nüfusu 164 milyon olan, büyük bir birlik doğmuş olacaktır. Nüfusu 200 milyonu aşan Rusya ve 170 milyonluk Amerika karşısında hem siyasî, hem de iktisadî güç bakımından boy ölçüşebilecek cesamette bir üçüncü devletin temelleri bu şekilde atılmış olacaktır. Müşterek Pazar Anlaşması adı verilen bu teşebbüs, bir Avrupa birliği tesisi yolunda Batı Avrupa memleketlerinde duyulan ihtiyacı tahakkuk ettirecektir. Hakikaten Batı Avrupa memleketleri bilhassa Almanya ve Fransa arasındaki rekabetler yüzünden çıkan ihtilâfların bütün Avrupa'ya geniş zararlar verdiğini bugün çok iyi takdir etmektedirler. Bugün, meselâ, Alsas - Loren'deki bir çiftçi ailesi, babasının Birinci Dünya Harbinde Kayzer Wilhelm için Almanya cephesinde, İkinci Dünya Harbinde ise oğlunun Fransa cephesinde harbe sürüklendiğini hatırlamaktadır. Bu mânâsız harblerin yalnız kendisi için değil, bütün Avrupa için bir felâket doğurduğu, Avrupanın zayıflamasında en mühim âmil olduğu bugün devlet adamları ve geniş halk kütleleri arasında kabul edilmektedir.

Aşağıdaki tablo, 1956 yılında pazanın cesameti hakkında bir fikir verecek mahiyettedir :

	Müşterek Pazar	OEEC mem- leketleri	Amerika
Nüfus (milyon)	164	287	168
Nüfus başına millî gelir (T. L.)	1800	2384	5840
Çelik (milyon ton)	56	81	103
Kömür (milyon ton)	302	554	472
Ham petrol (milyon ton)	6.3	9.8	348.8
Elektrik (000 milyon Kwh)	200	374	683
İthalât (milyar T. L.)	39.2	67.2	36.0
İhracat (milyar T. L.)	46.4	51.2	54.4

Kaynak : The Economist, 12 Ekim 1957

Yukarıdaki cetvelde görülen bilgiler göstermektedir ki, müşterek pazar teşkil edecek devletler, Amerikanın iktisadî gücüne yakın bir varlığa sahip olacaklardır. Almanya'nın siyasî birleşmesinde evvelâ bu birliğe dahil devletlerin aralarında bir gümrük birliği (Zollverein) kurmaları nasıl rol oynamışsa, aynı hâdisenin Batı Avrupa Birliğinde de tekerrürü ümit edilmektedir.

6 devletin kurmak üzere harekete geçtiği müşterek pazar, bu birlik dışında kalan bazı memleketleri ve bilhassa İngiltereyi harekete geçirmiştir. İngiltere kıta Avrupasında sıkı ticarî bağlarla bağlı olduğu bazı memleketlerin kenâr aralarında kurmayı tasarladığı bu birlik karşısında güç bir durumda kalacağını sezmiştir. Bir kere bu memleketler gümrük birliği yaptıkları takdirde, İngiliz sanayiinin dış piyasalarından mühim bir kısmının kendilerine kapanması ihtimali vardır. Bundan başka sıkı iktisadî birliğin, bu memleketlerin sanayii üzerinde kamçılama bir tesir icra etmesi ve bu suretle milletlerarası piyasalarda da İngiltere'ye rakip çıkma imkânları daha da artabileceklerdir. Bu sebeple İngiltere'ye daha başından beri bu birliğe karşı yakın bir ilgi göstermiştir. Yalnız, İngiltere, İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) ile de sıkı iktisadî bağlarla bağlı olduğu için, bu projeye katılmadan önce, Commonwealth ile iktisadî bağlarının bu takdirde nasıl bir durum arzedeceğini uzun boylu tetkik etmek lüzumunu duymuştur.

Neticede İngiltere evvelâ daha geniş bir iktisadî birliğin daha faydalı olacağını kaani olarak ve Commonwealth ile bağlarında haleldar etmeyecek alternatif bir işbirliği projesi önermiştir. Bu işbirliği projesine Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi Projesi adı verilmektedir. Altı devletin Müşterek Pazar Anlaşması muvacehesinde

İngiltere'nin yaptığı bu teklif bazı hususiyetler arz etmektedir. Bu hususiyetlerin başında İngilizlerin iktisadî, siyasî ve içtimai reform projelerinde daima gösterdikleri ihtiyatlı tavır en başta göze çarpmaktadır. İngilizlerin meselelere teorik esaslardan hareket ederek değil, bilakis âmpirik metodlarla yaklaşmalarının bir neticesi olarak, serbest ticaret bölgesi projesinin mevcut iktisadî işbirliği fikrini ve teşkilâtını bir adım daha ileri götürmek istemişleri, yaptıkları teklifin en mühim hususiyetini teşkil etmektedir.

İngiliz teklifi ile altı devletin müşterek pazar projeleri arasında bu umumî farktan maada başlıca üç önemli husu-

siyet vardır. Evvelâ müşterek pazar teklifinde ziraat ve sınıf mahsuller hep birlikte gümrük birliğine dahil edildiği halde, İngiliz projesinde yalnız sınıf mahsuller için bir müşterek pazar ve serbest ticaret bölgesi düşünülmektedir.

İngilizler bu şekilde, ziraat malları proje haricinde bırakarak, hem kendi ziraatlarını korumak hem de diğer milletlere karşı «imparatorluk tercihi» adı verilen gümrük imtiyazları ile Commonwealth memleketleriyle olan iktisadî bağlarını gevşetmemek hedefini güdüyordu. Eğer İngiltere ile diğer Avrupa memleketleri arasındaki gümrük duvarları kaldırılacak olursa, İngiltere'nin hem dahili ziraatı kıta Avrupası memleketlerinin ucuz mallarının rekabetiyle zarar görecektir, hem de bu mallar imparatorluk tercihi sayesinde İngiltere'de daha geniş bir piyasaya kavuşmuş olan Commonwealth memleketlerinin ihracatını tahdit edecekti. İşte bu sebeple İngiltere serbest ticaret bölgesi teklifinin başında ziraat maddeleri proje dışında bırakmıştı. Bu teklif bilhassa müşterek pazar projesi taraftarları için kâfi derecede cesur ve yapıcı bir tasavvur olarak karşılanmadı. Fakat son

Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri

Ünlü - pamuklu
Satışlarımızda % 10 TENZİLÂT

MEVDUAT SAHIPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

ÜSTAY
SÜMERBANK

radan İngiltere'nin zirai malları da projeye ithali kabul ettiği görülmektedir (*).

İki proje arasındaki diğer bir fark da şuradadır: İngiliz teklifi tam bir gümrük birliği projesi değildir. Serbest ticaret bölgesi projesine dahil memleketler arasında gümrük setleri tedricen azaltılacaktır ve nihayet ortadan kaldırılacaktır. Fakat bu projede bölgeye dahil memleketlerin diğer memleketlere karşı olan gümrüklerinin aynı seviyede tutulması hususunda bir kayıt yoktur. Halbuki, 6 devletin müşterek pazar teklifinde bu sonuncu nokta da derpiş edilmiştir.

Nihayet iki proje arasında sonuncu bir fark da şuradadır: Müşterek pazar içine 6 devletin deniz aşırı ülkeleri ve müstemlekeleri de dahil olduğu halde, İngiliz teklifinde yalnız Avrupa memleketlerinin Avrupa içindeki ülkeleri ve hudutları ithal edilmektedir.

Müşterek pazar ve serbest ticaret bölgesi projelerinin siyasi sahada tahakkuk ettirmek istedikleri hedefler yanında iktisadi sahada erişmek istedikleri hedefler, başlıca üç noktaya dayanmaktadır. Bir kere gümrük tarifelerinin ortadan kaldırılması, piyasayı genişletmektedir. Piyasasının genişlemesi ise evvelâ milletlerarası ticarete ihtisaslaşma

ve işbölümünü teşvik ederek, bu bölgenin iktisaden gelişmesinde mühim bir unsur olacaktır.

Milletlerarası ticaret literatüründe mukayeseli masraflar teorisi adı verilen kanun tesirini icra ederek, bölgeye dahil memleketler tabii imkânlarına göre en fazla müsait olduğu istihlal branşları üzerinde ihtisaslaşarak, bölgenin müşterek zenginliği artacaktır. Bölgeye dahil memleketlerin birbirine müşabih iktisadi bünyeye sahip buldukları, aralarında tabii ve coğrafi imkânlar ve kaynaklar bakımından bir ihtisar bahis konusu olamayacağı ileri sürülebilirse de, mukayeseli masraflar kanununun tesir icra edebilmesi için hali hazırda kurulu bulunan endüstrilerin coğrafi unsurlar dışında temerküz ettirici, teşvik ettirici bâzı tarihî avantajlara sahip olduğu görülmektedir. Bundan sonra kurulacak ve genişleyecek yeni endüstrilerin bu unsurların tesiri altında kalarak gelişeceği söylenmektedir.

Piyasa cesametinin genişlemesi, bölge içinde kurulmuş olan bâzı endüstrilerin kâfi talep hacmine kavuşamayışı yüzünden düşük randımanla çalışmasını önleyecektir. Bu suretle istihlal üniteleri içinde talep seviyesi sayesinde cesameti artan ve cesameti sayesinde de randıman ve verimliliği yükselen

endüstrilerin faaliyeti imkân dahiline girecektir.

Nihayet pazarın genişlemesi firmalar ve istihlal üniteleri arasındaki rekabeti artırmak suretiyle, verimliliğin yükselmesini temin edecektir. Gümrük duvarları sayesinde emin piyasalara kavuşan ve burada inhisar durumu içinde çalışan istihlal ünitelerinin rasyonelizasyona riayet etmedikleri, masrafları kısararak, daha yeni istihlal tekniklerine uyarak istihsalde bulunmadıkları bir vâkıdır. Avrupa sanayiinin ve ziracının geri kalmasında, dar pazarlar içinde geniş himayelere mazhar olarak çalışmalarının rolü büyük olmuştur. Serbest ticaret bölgesi ve müşterek pazar ile Avrupa iktisadiyatının rekabetin zindeleştirici tesirleri altına gireceği muhakkaktır.

Müteakip bir yazıda rekabet şartlarının nasıl tanzim edileceği, genişleyen bu piyasanın nasıl tanzim, kontrol ve idare edileceği, Türkiye bakımından serbest ticaret bölgesinin ne mânâ ifade edeceği, buna girip girmememizin ne gibi neticeler vereceği v.s. gibi meseleler ele alınacaktır.

(*) Bu sayıda iktibas ettiğimiz J. Kingsley'in «OEEC ve Serbest Ticaret Bölgesi» adlı yazısına bakınız.

Okurların Forumu

Tarafsızlık Meselesi

Yazı Kuruluna,

Forumun seçimler esnasında takip ettiği yolun bazı okurlar tarafından beğenilmediği gelen mektuplardan anlaşılıyor. Forum liberal ve müsamahakâr geleneğine uyarak bunları yayınlamakta tereddüt etmiyor. Bu dergiyi tarafsızlıktan ayrılmakla itham edenlerin evvelâ bu hadise üzerinde düşünmeleri çok isabetli olur. Tarafsızlık fikre hürmet etmek ve münakaşada tarafların görüşlerinin tam bir şekilde belirtilmesi için müdahalede bulunmak demektir. Forum bu mektupları, kendileri ve destekledikleri parti için değil tarizkâr, hatta bazan hakaretamiz olup olmadığına bakmadan yayınlamaktadır. Bu şekilde ortaya attığı bir fikrin kamçulayıcı tesiriyle, okurların seçim meseleleri

hakkında yazı yazmaya adeta tahrik etmiş olmaktadır. Gelen bu yazılar içinde derginin asıl üzerinde durduğu noktaların pek ciddi bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir. Bir çok mektuplar, yazarın mensup olduğu siyasi partiyi derhal ifşa edecek derecede hissiddir.

Eğer yanlış anlamadımsa, Forum "işbirliği" sözü ortaya atıldığı andan itibaren bunun temel prensipleri üzerinde durmuştur. Bunun bir iltihaktan ziyade ortaklar arasında eşitliğin hâkim olması prensibine dayandırılması icabettiğini savunmuştur. Bunun siyasi sebebi ise, son baş yazıda da belirtildiği gibi, Demokrat Parti karşısında C. H. P. nin tek başına, yahut onun mutlak hâkimiyetinde olan bir muhalefet koalisyonu halinde çıkarılma-

ması gerektiğidir. Son seçimler, bu tavsiyenin ne kadar yerinde olduğunu, bu tarz işbirliği anlayışının ne kadar haklı olduğunu bir kere daha göstermiştir. Zannedirim bu noktanın belirtilmesi suretiyle, Forum seçim neticelerinin tahlilinde, bulandırılmak istenen mühim bir noktanın aydınlanmasına yardım etmek istemiştir. Eğer C. H. P. diğergâm hislerle hareket ederek, işbirliği cephesinden çekilmeseydi, muhalefetin ezici bir zafer kazanması bugün bir emri vaki olacaktı. Forum bazı partililerin hassasiyetini artıran sözleriyle, C.H.P. hakkında tarizden ziyade, Türk politikasında reylerin dağılıp hususiyetini belirtmeye gayret ediyordu. Kanaatimce Forumun C. H. P. hakkındaki sözlerinde bu noktayı unutmak hata olur. Bunlar partilileri tahrik için sarfedilmiş bazı kıymet hükümleri değil, bil'akis C. H. P. nin geniş bir vatandaş kütlesi üzerinde bıraktığı tesiri febarüz ettirmeye çalışan şeniyet hükümleridir. Nihayet bu kadar gürültüye, siyasi hayatın üç buçuk sene içinde arttırılan tansiyonuna rağmen, seçmen sayısı bir buçuk milyon kadar artmış olan Türkiye'de C. H. P. nin reylerini 1954 denberi ancak 600 bin kadar arttırabilmiş olması vâkısı herhalde düşündürücü olmalıdır.

Mektubuma son vermeden evvel T. Ağaoğlunun mektubundaki bir noktaya da

ilişmek isterim. T. Ağaoglu, Hür. P. kurucularının da güvenilemeyecek insanlar olduğunu belirtmek için, bunların 1955 yılına kadar D. P. icraatının mes'ulü kimseler olduğu delilini ileri sürüyor. Hür. P. kurucuları hakkında söylenebilen yegâne söz budur. Başkasını henüz duymuyoruz. Yalnız sayın T. Ağaoglu'na şu tavsiyede bulunmak isterim: Hür. P. kurucularının D. P. içindeki totaliter gidişe karşı, parti içinde nasıl bir savaş verdiğini, bu devrin tarihi yazıldığı zaman herkes öğrenecektir. Fakat Ağaoglu'nun bu tarih kitaplarını beklemesine hacet yoktur. Bir zamanlar bugünkü Hür. P. kurucuları parti için direnmede bulunurlarken Ağaoglu'larından biri de buna katılmak istemişti. Daha 1951 yılından itibaren başlayan, fakat 1955 yılında yeni bir parti kurmaya müncer olan bu mücedelenin hikâyesini, Ağaoglu'ları ailesi içinde şifahi olarak anlatabilecek simalar mevcuttur.

Mektubuma son verirken, fikirlerine yüzde yüz iştirak edelim veya etmiyelim, desteklediği taraf kısa vadeli kazançlar sağlamış veya sağlamamış olsun, Forum gibi bir fikir dergisinin bizleri madalyanın ters tarafları üzerinde düşünmeye sevkettiğini inkâr edemeyiz. İşte yüksek seviyeli bir fikir dergisinden beklenen de budur. Yoksa ekseriyet hissiyatını okşayıcı, kolektif halüsinasyonu destekleyici yazılar günlük halk gazetelerinin işidir. Bir entelektüel dergi, düşündüğünü samimiyetle ve cesaretle ifade etmelidir. Forumun bunu yaptığına kaniyim. Derin saygılarımla.

İstanbul, H. Şahin

Tarafsızlığın Manası

FORUM Yazı Kuruluna,

Beni bu yazıyı yazmaya en çok sürükleyen sebep derginizin okurlara ayırdığı (OKURLARIN FORUMU) kısmında okurlarımızın, Derginizin az da olsa H. P. sine karşı beslediği iyi duyguları açıklaması karşısında (sanki yapacak başka şey kalmamış gibi) kimisi teessürlerini, kimisi de bu teessür kisvesi altında telâşlarını açıklayarak tuttıkları partinin müdafiliğini yapıp asıl yapılması gereken hususlara hiç temas etmemiş olmalarıdır.

Ben kendimi tuttuğum partiden evvel bu memleketin bir vatandaşı olarak kabul ettiğimden müdafasına çalıştığım hususları açıklarken bir partili olarak değil, bir vatandaş olarak inandığım için bu husustaki müsbet ve menfi görüşleri de yıkıcı olarak değil yapıcı olarak telâkki edeceğim.

OKURLARIN FORUMU) sünularında çıkan yazıları yazanlar (FORUM DERGİSİ SAHİP VE YAZI HEYETİ) nin de bu memleketin dâvalarında kendilerine göre bir inanışları olduğunu ve inandıkları fikirleri yaymak gayesi ile bu dergiyi çıkardıklarını tamamen unutupuyorlar.

Bundan başka bu sütunlara yazı yazıp

(FORUM) un bu gidişini beğenmeyenlerin daha ziyade C.H.P. taraftarı olmaları ve kendi partilerini müdafaa ettikleri gözden kaçmıyor.

Bu sayın yazarlara soruyorum, acaba sizin bu tuttuğunuz yolun yanlış olduğunu yazmadan önce bunun sebeplerini hiç araştırdılar mı? Onlar inandıkları partilerini müdafaa ediyorlar da sizin inandığımız yolda yürüyen H.P. ni desteklemeniz neden günah oluyor? İnandığı siyasi topluluğu müdafaa etmeyen bir neşir organını nasıl tasavvur edebiliyorlar? Bilhassa bu dâvalar memleket dâvaları olduğu zaman.. Sonra neden bu yazarlar içinde D.P. li veya C.M.P. li yok da az bir miktar bitaraf (bunların da tam mânası ile bitaraf olanları pek az) diğerleri C.H.P. sini müdafaa eden vatandaşlar teşkil ediyor?

Eskişehir, Kadri OĞUZ

Politikanın İnanç Muhtevası

FORUM Yazı Kuruluna,

15 Ekim tarihli nüshanızda, seçmenin düşünerek, fark gözeterek, oy kullanması gerektiğini belirtiyorsunuz. Bilhassa muhalefet partileri arasında, 1 Ekim tarihli sayınızda ifade etmek istediğiniz gibi, "zor seçim şıkları" karşısında bırakılmıyacak tarzda seçmenin tercihte bulunabileceğini hatırlatıyorsunuz. Halk Partisi, Demokrat Parti ve Hürriyet Partisinin durumlarını, "inanç muhtevası" bakımından kıyaslıyorsunuz.

Bir fikir dergisi olarak Forum'un inanç muhtevası üzerinde durması tabiidir. Fakat son seçim de göstermiştir ki, seçmen oyunu kullanırken, partiler arasında fazla ince eleyip sık dokumamaktadır. Herkes Hürriyet Partisinin uğradığı akibet karşısında üzüntüyle başını sallamakta ve seçmenin değerlere değil, kuvvete göre oy kullandığını söylemektedir. Bu seçimlerin gayet müstesna şartlar içinde yapıldığı aşikârdır. İşbirliğinde Hürriyet Partisinin tutumu, ve son anda C.H.P. nin bundan çekilişi, muhalefet oylarının kendisi lehine kullanılması için C.H.P. nin takip ettiği seçim taktiği ve propaganda Hürriyet Parti-

sinin herkesi hayrette bırakacak derecede az oy almasına sebep olmuştur. Binaenaleyh bilhassa muhalefet oylarının taksiminde "inanç muhtevası" çok az rol oynamıştır, tıpkı, karma listelere alınmak istenen kıymetli şahsiyetler gibi, Hürriyet Partisi de iki blok etrafında toplanan seçmen karşısında sıkışıp kalmıştır.

Bu hal önümüzdeki seçimlerde de tekerkür ederse, Türkiye'de C.H.P. ve D.P. gibi fikire dayanmayan partiler yanında Hürriyet Partisi gibi fikre dayanmak isteyen partilerin gelişip gelişemeyecekleri sualini hatıra getirmektedir. Bu üzerinde durulacak bir meseledir. Eğer fikir ve doktrin (inanç muhtevası) partileri gelişmezse, halk daima "zor seçim şıkları" karşısında kalacaktır. Yani tam mânasıyla beğenmese bile, ya D.P. yahut da C.H.P. arasında bir tercih yapmak durumunda olacaktır.

Ekseriyet sistemine dayanan seçim usulleri birçok memleketlerde bu tarz bir parti bünyesi meydana getirmiştir. Önümüzdeki günlerde partilerin davranışları ve belki de geçireceğimiz müteakip bir seçimin neticeleri bu hususu daha iyi aydınlatacaktır. Forum'un son üç nüshasındaki yazılarda siyasi tercihinizi okuyuculara haber vermektensiniz. Bunun hakkında "iyi ettiniz, kötü ettiniz" tarzında bir hüküm vermiyorum. Fakat samimi kanaatimizi açıkça okuyucuya haber vererek dürüstlük ettiğinize kaniyim. Bundan daha mühim olarak, yaptığımız tahlillerle, yukarıda bahis konusu ettiğim bazı mühim meselelere de parmak basmış oluyorsunuz. Bence, son yazıların, parti tercihleri bakımından değil, fakat Türk siyasi hayatında bazı uzun vadeli temayüller üzerinde okuyucuyu düşünmeye sevketmesi bakımından üzerinde durulması gereken yönleri vardır.

Hürmetlerimle,

Ankara, Orhan İNANÇ

Forum'un Tarafsızlığı

FORUM Yazı Kuruluna;

"Forum'un tarafsızlığı" meselesinde iki parti söz konusu olmaktadır. C.H.P. ve Hür. P.

Önce bu iki partinin üzerinde biraz duralım.

C.H.P.

C.H.P. Cumhuriyet Türkiyesinin en

FORUM'UN Fiyatı diğer fiatları çok geriden takip ediyor

Forum iki seneden fazla bir zamandır aynı fiatla satılmaktadır. Halbuki bu arada, kâğıt, matbaa, personel masraflarında % 30 dan fazla artışlar olmuştur. Aynı devre esnasında gerek toptan gerekse perakende fiatlar endeksinde % 30 ve hattâ daha fazla artışların meydana geldiğini, Forumu takip eden okuyucularımız bilmektedirler. Bu arada, Forumu bilgi, emek ve fikirleriyle hizmet eden arkadaşlarımız, yayınlarımızı bir âmme hizmeti olarak mütalâada devam etmektedirler. Onların hizmet ve gayreti, fiat, piyasa ve maliyet unsurlarının daima üstünde kalmıştır.

Artan masrafları karşıyabilmemiz, gelecek sayımızdan itibaren dergi fiatının 60 kuruştan 75 kuruşa çıkarılmasını zaruri kılmıştır. Enflasyonla mücadelede hiç yılmıhık göstermeyen dergimizin, artan fiatlar ve maliyetler yüzünden fiyatını değiştirmek zorunda kalışı karşısında okurlarımıza üzüntülerimizi bildirmek isteriz.

eski partisidir. Memleketi 27 sene idare etmiştir. Fakat kuruluşunda gözönüne alınan hedefler çok partili bir siyasi düzen için yeter değildir. Diğer bir ifade tarzı ile C.H.P. ancak dünkü şartlarla tek başına memleketi idare edecek bir bünyeye sahiptir. 1950 de iktidardan düştükten bugüne kadar bünyesini çok partili bir siyasi düzen için tadil etmemiş veya edememiştir. Bunun neticesi olarak 7 senelik muhalefet devresinde, C.H.P. nin çalışmaları gözönüne alınırsa Türkiye'nin muhalefet ihtiyacını karşılamaktan çok uzak kalmıştır. Hakikî muhalefeti yaratamamıştır. 1954 seçimleri de bu durumun açık bir izahıdır.

Bugün efkârı umumiyenin mevcut idareye karşı bilinen memnuniyetsizliği C. H.P. sine rol almak imkân ve mecburiyetini yüklemiştir. Halkın C.H.P. sine bağlanması kurtulmak ümidi ile değil de, daha iyi bir idare, daha iyi bir istikbâl için olmalıdır. Bu durum insana şunu düşündürmektedir. D.P. bugünküne nazaran daha az bir kötü idare ile C.H.P. sini saf dışı tutabilecektir. Böyle bir ihtimal - ki gelecek için tahakkuku beklenebilir - siyasi ve içtimai inkişafımız için hiç de hayırlı değildir. Bu açıdan bakarsak C.H.P. nin mevcudiyeti, müstakbel siyasi inkişafımız için bir engel sayılabilir de.

Bugün C.H.P. iktidara gelebilmek için ancak iki ikna yolunu kullanabilmektedir. İyi kötü tecrübeliyiz demek suretiyle dünkü iktidar çalışmalarını ima etmek ve niyetlerinin, vaatlerinin samimi olduğunu var kuvvetleriyle duyurmak.

Birinci şık C.H.P. için bir zaaf unsurudur da. İkinci şık ise bize iyi niyetli 1950 D.P. liderini hatırlatmaktadır. Kısacası C. H.P. si ehveni şer kabilindedir. (Ama bilfarz yarın iktidara geçer ve belki özlediğimiz idareye kavuşabiliriz de. Yalnız böyle iyi bir ihtimali D.P. içinde düşünmek lâzımdır.)

Hür P.

Hür. P. nin kuruluş sebebi gerek "İsbat hakkı" ve gerekse "Yenilik ihtiyacı" olsun bu partiyi yaşatabilecekler mi bilinmez. Bunu ancak zaman yani efkârı umumiyenin siyasi temayülü gösterecektir. Fakat, şurası muhakkak ki Hür. P. gerek zihniyeti, meseleleri ele alış tarzıyla gerekse muhalefet çalışmalarıyla Türk muhalefet anlayış ve fonksiyonuna ışık tutmuş, yol göstermiş, çok şeyler kazandırmıştır. Ama şu noktayı bilhassa belirtmek lâzımdır ki henüz teşkilatlanmamış bir partinin seçimleri kendi çapında dahi kazanması muhaldir. Nitekim seçim neticeleri bunu göstermiştir. Şimdi gelelim Forum'un tarafsızlığına :

Kanaatimce Forum ihtiyacımızı, muhalefet partisi ihtiyacımızı bilmektedir. Ve mevcudlarının içinde Hür. P. ni bu işe en yatkın ve kaabiliyetli görmektedir. Belki aydınlarımızın bir kısmı Hür. P. nin yaşamasını ihtimal dahilinde görmeyebilirler ama her doğan ve doğduğu zaman da bünyesi zayıf olan çocuklar ölmez ya? Uzun vadeli düşünürsek İngiltere misalini hatırlamalıyız. Liberal Parti ve İşçi Partisini.

Forum'da Hür. P. ne ait düşünce ve fikirleriyle uzun vadeli düşünmekten çok örneği tanımağa çalışmıştır. Saygılarımla.

Metin TOPRAK

Tarafsızlığa Dair

FORUM YAZI Kuruluna:

15 Ekim 1957 tarih ve 86 sayılı nüshanızda (Politikanın inanç muhtevası) konulu baş yazınızı okudum. Anlamağa çalıştım. Ve zannedersen birazda anladım.

Seçim Kanunundaki pek az demokratik esaslar tadil edilerek seçim yarışını (handikap'a) çevrildi. Kuvvetlerde eşitsizlik barizdi. İşbirliği (Siyasi bir ahlâksızlık) addedildikçe tatbik keyfiyetini kaybetmişti. İşbirliği gayri meşru olunca yapılabilecek ne kalıyordu? Meşru bir işbirliği.. Muhalefet (Hukuk uzmanları komitesi teşkil ederek meşru yollar aradı. 1 — Seçime katılmamak 2 — Bir partinin seçime katılması, diğer partilerin de desteklemesi, 3 — Seçim çevrelerinin taksimi formülleri münakaşa edildi.

Hakikaten muztarip olan halkın, totaliter icraya meyil eden idareye boyun eğmesine göz yummak muhalefete ne kazandıracaktı?. C.H.P. bu görüş içinde birinci tezi reddediyordu. Seçime hiç katılmamanın (memleket ve hatta muhalefet için faydalı bir yol olduğuna) siz kanimisiniz?

Bir partinin seçime katılması ve diğer partilerinde ona muzaheret formülü tatbik kuvveti olan bir işbirliği olacaktı. Bu fikri ilk defa umumi efkârı sayın Nadir Nadi bir başmakale ile anlatmak istedi. Sa-

yın Falih Rifki Atay ise, partiler liderleri arasında gayri resmi olarak konuşulmuş olduğunu ifadeye çalıştı. Her iki muharrirde bu görüşlerini menfaatsiz olarak ve yalnız asli hürriyetler için ileri sürmüşlerdi. Umumi efkârında bu tezi benimseydiğini müşahede ettim. Aşağıda belirteceğim gibi fedakârlığa rağmen tatbik edilse idi bu gün asli hürriyetlerin eşliğinde bulunulacaktı. Partilerin resmi tebliğlerinde bu formülün de tatbik kuvveti olmadığı belirtildi. C. H. P. bu formülü empoze etmeğe çalışmış olabilir. Hangi siyasi, iktisadi, içtimai yazar veya cemiyet, doğru bulduğu fikri muarızlarına empoze etmeğe, onları ikna etmeğe çalışmaz? Makalenizde olduğu gibi...

Seçim çevrelerinin taksimi tezine gelince; Değerli tarafsız tanıdığımız sayın doçent Muammer Aksoy ve Sayın Münci Kapaninin de katıldığı (Hukuk Komisyonunda) Bölge taksiminin mümkün olduğu, ancak kanun metninin zorlanması suretiyle muvazaa isnadında bulunulabileceği münakaşa edilmiştir. Şurasını hatırlamak yerinde olur ki, ne zaman bir kanun metni zorlamaya müsaittir, tatbikatta, o kanundan bir çok kaideler çıkarmak imkânı mevcuttur. Zorlanan kanun icra elinde oyuncaktır. Bir kanun zorlanmaya müsait olamamalıdır. Hukuk rejiminde zorlanan kanunun hak ve hürriyet muhtevası olabilir mi? Kanaatimce C. H. P. de bu düşünce ile formülü kabullenmemiştir. Tarihte ün almış bir partinin ve seviyeli diğer muhalefet liderlerinin muvazaa isnadiyle millet sinesinde çekip koparılmasına bu millet asla müsaade edemezdi. Binaenaleyh ameli işbirliği kıymetlerin heder olmasını önlemek maksadiyle tatbikatta kıymet ifade edememiştir. Lâkin, yapılacak meşru bir hareket vardı. Hastalığı tedavide tatbik edilecek usul C. H. P. nce masaya sürüldü.

75.000 Liralık TEMMUZ Keşidesinden sonra

70.000 Liralık EYLÜL Keşidesi

75.000 Liralık EKİM Keşidesi

175.000 Liralık ARALIK Keşidesi

Çiftelhavuzlar'da APARTMAN DAİRELERİ

ARSA'lar. zengin PARA İkramiyeleri

Her (150) Liraya bir kur'a

EM NİYET SANDIĞI

Umumi efkâra bir beyanname neşredilecek ve bu beyanname muhtevasında: (Son seçim kanunu muvacehesinde, umumi efkârın arzu ettiği ameli işbirliği tahakkuk edememiştir.

İşbirliğinden gaye reylerin muhalefete toplanması ve iktidarın kazanılması olduğuna nazaran, bu gayeye varmak için her parti resen seçime girecek, ve her bölgede seçmenin kuvvetli olan partiye rey vermesi istenecek. İktidar kazanılırsa anti demokratik kanunlar ve seçim kanunu tadil edilerek halkın hürriyetleri iade edilecek ve 1958 Mayısında yeniden nispi temsil usulü ile seçime gidilecek) hususları bulunacaktı. Seçim mücadelesi müşterek yapılacaktı. Bu teklif diğer iki muhalefeye kabule şayan bulunmadı. C. H. P. nin tarzi hareketi (dürüstlükten uzak mıdır? Beyannameyi kabul etmeyen ve seçim propagandası esnasında C. H. P. ni kötüleyen diğer partilerin hareketleri (dürüst) müdür? C. H. P. nin tekliflerinde beğenilmeyen neresidir? En kuvvetli parti tabirine serzenişte bulunuyorsunuz. Sayın İnönü, kabul olunmayan tebliğin muhtevasına sadık kaldı. C. H. P. nin bütün adayları bu görüşü benimsediler. Kendi partileri için de ğil muhalefet için rey istediler ve diğer iki muarızları aleyhine propaganda da bulunmadılar. C. H. P. si (Ana muhalefet partisi.) Şahsi fikriniz bu oluyabilir. Ama münsif olalım: 1954 seçimlerinde 3,1 milyon rey alan bir parti mi yoksa 0,4 milyon rey alan mı? Yahutta bir çok anti demokratik kanunlarda imzası bulunan ve sonra hatasını tamir için muhalefete geçenlerin teşkil ettiği parti mi? Ana muhalefet partisidir.

Kuvvetli partiye gelince; bununla seçim çevresinde kazanma şansı en fazla olan parti murad edilmiştir. Bu gibi ifade tarzlarına takılarak sutunlarca yazıya ne lüzum vardı? İtham etmeden, muhalefet ve memleket için, yalnız bunlar için mazideki hataları unutarak yazabilirsiniz. Bu tarz objektif görüşten, doğrusu, bir şey anlıyamıyorum. Makalenizdeki görüş yanlış. Hürriyetlerimiz bahsinde pragmatik (Pragmatique) ve partizan olmalıyım.

C. H. P. nin ileri görüşlülüğü kabul olursa idi iktidar bu gün muhalefette idi. Şurası muhakkakki açıkça, menfi propaganda ile saf dışı edilmek istenen C. H. P. si 4 milyona yakın rey almıştır. İltizam edilenlerden birisi 0,6 milyon kadar, diğeri ise yarım milyondan noksan taraftar bulabilmiştir. Kabahat kimdedir? (İçtimai hadiseler iradesi dışında cereyan etmez. Son seçim taktiklerinde, kuvvetli olduğu ilân edilein partiye temayül temasını işleyenler ve bu temayı etrafa yayanlar, siyasi hadiselerin manevi muhtevası bulunduğunu unutmaktadırlar) tezini ileri sürerek muarızının umumi efkârda moral bozukluğu yarattığını izah etmek isteyerek genç ve tecrübesiz bir muhalefet partisini iltizam edecek yerde, sizde, kuvvetli muhalefet partisi temasını, memleket ve muhalefet için benimsese idiniz muhalefet bugün, tahminime göre, 176 mebus daha fazla çıkaracaktı.

C. H. P. nin hareket tarzı, seçim propagandasında baltalanmasına rağmen bu-

gün muhalefet içinde en itibarlı yeri bulmuştur. (Açık bırakılan yegâne kapının siyasi hayatımız için değil, fakat parti teşkilâtının istikbali ve gelişmesi bakımından kendisi için kâfi derecede avantajlı olmadığı kanaatine varan C. H. P., seçim arifesinde hem seçmeni, hem de işbirliği ortaklarını tam mânâsıyla yüz üstü bırakmıştır) fikrinizin yanlış olduğunu, bedahatleri münakaşaya tevessül yolunun seçildiğini C. H. P. nin son hareket tarzı ve aldığı netice umumi efkâra arzetmiştir.

Her ne pahasına olursa olsun Forum bitaraf yolundan ayrılmamalıdır.

Saygılarımla.

Mersin, A. S.

Üç Parti Birleşirse

FORUM YAZI Kuruluna,

Forum Memleketin hayati ve ilmi olaylarını ortaya atıp ilmi usullerle incelerken benzeri dergilerin çok üst seviyesine çıkıyor, okuyucularını memnun ediyordu. Hürriyet Partisinin kurulmasından sonra siyasi alanda ondan yana olduğu hissini vermektedir. Bunu tabii bulanlardanım. Çünkü Forumun yurtta hâkim kılmak istediği ilim, ihtisas ve hürriyeti savunan ve yazarlarından bir kısmını da içine alan bir partinin fikirleri ile Forumun benimsediği fikirlerin yakınlığı bu hissi yaratabilir. Yalnız siyasetin kaypak olayları ile ilmin şaşmaz olayları arasındaki farkı ve bunların bizdeki tecellilerini iyice ayıramayan bazı Forum yazarlarının ne kadar yanlış olduklarını seçim neticeleri göstermektedir. Forumun seçimlerden önceki bir sayısında (seçimde partilerin şansları ve çıkaracakları mebus sayısı hakkında) yapılan hesaplardaki yanılma bunun küçük bir misalidir.

Forumun 87 ci sayısındaki (Seçimin düşündürdükleri) başlıklı baş yazıdan tut, 15 Günün Notlarındaki seçime ait olan yazıları okurken siyaset sahasında realist olunmadığını görüyorum. Bunun en mühim sebebi halkımızın çoğunluğunu teşkil eden köylümüzün bu sayın yazarlar tarafından incelenmemiş ve temayülünün bilinmemiş olmasıdır. Köylümüz bazılarınca sanıldığı gibi basit değildir. Vakıa okur yazarlığı, bilgi ve görgüsü azdır. Fakat fitri zekâsı, aklı, mantığı ve sağ duyusu bakımından bir çok diplomalı, menfaat düşkünü, sözde münevverlerimizden çok kuvvetlidir. Karakteri de kaypak değildir. Sert ve metindir. İşte bu manevi kıymetleri dolayısı ile kararlı bir siyaset telâkkisi vardır. Onu 1946 dan bu yana 4 seçimde açıklamıştır. Bu seçimde açıklamıştır. Bu seçimlerde istibdadı, keyfi idareyi, israfı, hürriyetsizliği, adaletsizliği ve eşitsizliği istemediğini ve buna mütemayil olanları tutmadığını göstermiştir. 1946 da Demokrat Partiyi 1957 de ise Halk Partisini tutması bu hakikatın bir ifadesidir. 1946 daki Halk Partisi iktidarının mahiyet baki-

mından durumu ile 1957 deki Demokrat Parti iktidarının durumu arasında fark yoktur. Eğer Demokrat Parti iktidarı bu hakikatı görmezliğe gelirse eski gidişatında devam eder; enflasyonu durdurmaz. Anti demokratik kanunların kanadı altında yaşayacağım umarsa, bu aziz millet 4 sene sonraki seçimde en ağır darbeyi ona indirecek ve iktidara Halk Partisini getirecektir. Önümüzdeki 4 sene içinde diğer muhalefet partileri halkımız tarafından, Halk Partisinden fazla tutulamaz. Çünkü Demokrat Partinin vaatlerinden dönmeye onda genç ve yeni partilerden şüphelenme temayülünü yaratmıştır. Eğer Demokrat Parti gidişatını değiştirmez, halkımız da onu muhalefete de lâyık görmezse o zaman, Muhalefet vazifesini omuzuna alacak yetişkin bir üçüncü partiye ihtiyaç duyulacak. Bu parti mevcut üç partiden biri olabilir sadece, bunların dağılık ve zayıf kuvvetlerle bu inkişafı temin etmeleri zordur. Eğer Demokrat Parti aslına dönerse o zaman bunlara sıra gelmesi için bir kaç devre beklemeleri gerekir. Bunların maddi imkânları vesair durumlarının bu kadarına tahammül edip etmeyeceğini zaman gösterecektir. Halbuki bu üç parti bir bakımdan kardeş partilerdir. Doğum sebepleri, prensipleri, ileri gelenlerinin siyasi şahsiyetleri birbirine benzer. Fazla hayale kapılmadan veya hayal sukutuna uğramadan, bu üç parti birleşip (Hürriyetçi Milletçi Köylü Partisi) vücuda getirirlerse kuvvetli bir muhalefet partisi adayı olabilirler. Siyasi hayatın istediği para temini imkânları da artar.

Forumda bazı mütalâalar ileri sürülerek seçim neticelerinin değişik olabileceği mülâhazalarına da yer verilmektedir. Bu meseleyi halkımızın ve bunların çoğunluğunu teşkil eden köylümüzün temayülü ve tutumunu gözönünde tutarak incelediğimizde, bu günkü neticeye, işbirliğinin kanunen men edilmesinden başka esası bir sebep bulunmaz. Eğer işbirliği olsa idi ve 1950 ve 1954 deki gibi şaibesiz bir seçim yapılsa idi, Demokrat Parti belki de % 30 kadar rey alabilir, çıkaracağı mebus sayısı da yüzü zor bulurdu. Kanun karşısında bu neticeyi halkımız temin etmiştir. Şu veya bu hadiseler neticeye müessir olacak durumda değildir. Belki Hürriyet Partisi biraz fazla rey alırdı. Fakat diğer vilâyetlerdeki aşırı rey farkını kapatamaz ve mebus çıkaramazdı.

Hürriyet Partisinin gazetesinin bulunması, Mecliste temsil edilmesi gibi imkânlarla sahip olması inkişaf şansını yükseltirse de gelecek devrede iktidara gelmesini düşünmek biraz hayal perestlik olur. Halkımız bir partiyi muhalefette kuvvetli bir kadro ile denemedikçe iktidara getirmez.

Seçimin neticesine göre hayal sukutuna uğrayanlardan, maddi durumu müsait olmayanlardan ayrılanlar da olacaktır. Bu da aleyhinedir. Geleceğin muhalefeti kuvvetlendirmek ve yaşatmak için çıkar yollardan biri de, bu üç partinin birleşmesidir. Bu fikrin ortaya atılmasına Forumun yardım etmesini rica eder, saygılarımı sunarım.

İzmir, Yalçın DAĞLAR

Yine Tarafsızlığa Dair

37 sayılı derginizin başyazısında, "Seçimin Düşündürdükleri" başlığı altında sıralanan görüş ve düşüncelerin, H.P. sine maledilmesi gerektiğine ve yapılan tahlillerde H.P. nin şimdiye kadar dalmış olduğu hayale pek fazla yer verilmekte adeta ısrar olunduğuna bilhassa işaret etmek isterim. Gençliğin hayal çağı kabul edilmesi doğru ise de genç aydınlarımızın, bilginin etkisiyle bu kadar geniş hayalperestlikten hâlâ sıyrılamaması, adeta onların bilgisinden bizleri şüpheye düşürecek dereceye varmaktadır. Başyazarımızın H.P. li bazı genç aydınların da düşüncelerini aksettirdiğini sandığımdan tahlillerde daha objektif olmaları dileğiyle şu birkaç nokta üzerinde durmak istiyorum:

C.H.P. nin iktidarı tek başına devireceğine güvendiği için işbirliğinden vazgeçmiş olması iddiası realiteler karşısında hak-sız bir tarafsızlıktır ve asla doğru değildir. D.P. iktidarı bilinen kanunlarla fiilen imkânsız bıraktığı içindir ki işbirliği tahakkuk edememiştir. Muhalefet cephesinde emekliyen ve işbirliği sayesinde ana muhalefet partisi olan C.H.P. sinin sırtından T.B.M.M. de yüzer sandalya kazanmak ihtirasının tutuşturduğu ateşle yanan H.P. ve C.M.P. liderleri hayal inkisarına uğrayınca büyük bir gaflete düşmüşler, bunun hakiki müsebbibi olan D.P. iktidarı yerine, 6 ayda kendilerine serbest seçimle milletin hakiki tercihini gösterme fırsatı kazandırmayı taahhüt eden C.H.P. aleyhine kampanyaya girmişlerdir. Her iki küçük muhalefet partisinin hakiki amacı bugünkü gidışe son vermek idi ise neden kendi zaaf-larında tecahül ederek mecliste yüzer sandalya için hak iddiasında bulduklarını sormak yerinde olmaz mı?

Dünün tek partisine itimad edilemediği özüne müsaadenizle ben bekaşi özü deyiş geçeceğim. Yoksa 1950 seçimlerini hazırlayan ve yapan, bugün itimad edilemeyeceğini söyledikleri dünün o tek partisi olduğuna göre, itimad edilmemek lâzım gelen olsa olsa dün mecliste bugünkü antidemokratik kanunları savunan bir zümrenin D.P. teşkilâtında vukuagelen hizipleşmeler yüzünden kurduğu H.P. ile, geçirdiği istihaleler ve ilk kuruluşundaki sloganlara bakılarak C.M.P. dir.

C.H.P. nin işbirliğinin çıkmaza girdiğini soğukkanla mütalâa ederek "her yerde muhalefetten en kuvvetlisini destekliye- lim" dileğiyle seçime resmen tek tek girme teklifini yapmamış olup da küçük partilerin isteğine uygun hareket edilseydi acaba bu sonucu bugünkünden daha mı iyi olurdu? Kaldı ki bunun böyle olmasını ne umumî efkâr, ne onun aynası olan ve C. H.P. ni tuttuğundan nerede ise suçlandırdığınız tarafsız basın, ve ne de insaf ehli taraflı veya tarafsız vatandaşlar istemiştir.

Hele C.H.P. nin aldığı 650.000 fazla oyu adeta H.P. sinden gasp edilmiş gibi göstermek realitelerle asla bağdaştırılmaz. Ancak 1955 yılından sonra ve bildiği-

miz sebep ve şekilde kurulmuş olan H.P. nin teşkilâtça zayıf olduğu Sayın Başyazarımızca da itiraf edildiğine ve seçimde kazanma imkânının merkezde masa başı çalışmalarıyla sağlanamayacağı ve behemahal kuvvetli teşkilâta sahip olmakla mümkün olacağına göre H.P. nin bu seçimde aldığı oy sayısını aynı politika güdülmek halinde birkaç yıl sonra yapılacak seçimde varmanın imkânsızlığını da şimdiden kabul etmek lâzımdır. Unutmamalı ki bir siyasi parti yalnız iman ile yürümez, bir o kadar da para ister. H.P. nin genç liderleri muhakkak ki dürüst insanlar olduğundan önmümüzdeki muhalefet yıllarında geçim derdi yüzünden politik faaliyetlerini önemli ölçüde azaltacaklardır. O zaman teşkilâti genişletmek şöyle dursun, mevcudu ayakta tutmak imkânları bile kalmıyacaktır.

H.P. kurucuları, kuruluş gayesinden uzaklaşmış olan D.P. nin bugünkü liderleriyle ya içerde veyahut da kendilerini D.P. den ayrılmış kabul etmiyerek müstakilen mücadele etmek mevkiinde idiler. İlk hata ayrı bir parti kurmakla işlenmiş bulunmaktadır. Yoksa D.P. teşkilâti onları takviye edecek ve birgün bu zümrenin idaresinde D.P. nin hakiki hüviyetini alması mümkün olabilecekti. Ayrı bir parti kurmakla teşkilâtın kendilerini destekliyecek dürüst ve insaf ehli unsurlarını parti tesadüdü kaygısı ile derhal karşılarında buldular.

Kısaca izaha çalıştığım bu durum karşısında temenni olunur ki H.P. liderlerinden tecrübeli bir kaç müstesna diğerleri de bu son hâdiselerle sonuçlarını soğukkanla ve ihtiraslardan sıyrılmış olarak mütalâa ile gerekli tedbirleri alırlar.

"Eski ve yeni iktidarlar", "D.P. mi yoksa C.H.P. mi?" bahsine ve bugünkü C. H.P. ni tek parti devrinin mirasçısı olarak suçlandırma ve kötöleme gayretlerinize gelince, aynı sayınızda okurlarımızdan Sayın T. Ağaoglu ile NAKİ Arpacıoğlunun yazılarını okumanız tavsiyesiyle yetineceğim.

Seçim bölgelerine göre partilerin aldığı oylara dair tahlillerinizdeki görüşe de iştirak edemeyeceğim. C.H.P. muarız ve muhaliflerinin dillerine doladığı meşhur 1946 seçimlerinde bile emsali görülmemiş derece ve nisbette itirazlı sonuçlar karşısın da iktisadî sıkıntı ve rejim buhranına rağmen Batı Anadolu'nun bu defa D.P. nin iktidarda kalmasını kesin olarak tercih ettiği iddia edilemeyeceği gibi, C.H.P. nin herşeye rağmen kazandığı üstünlüğü Orta ve Doğu Anadolu gibi fakir bölgelerde son yıllarda artan iktisadî sıkıntılara hamlede- rek bu bölgelerde alınan sonuçları küçümsemek de asla doğru değildir.

Seçim kampanyası esnasında, yıllardır tekrarlı tekrarlı klişeleşen bazı sözler ve şikâyetlerin halkın heyecanını tahrik edemez olduğu hakkındaki iddianız da varit değildir. Çünkü iktisadî sıkıntı ve hürriyetsizlik gibi laytmotifler halkı o kadar heyecana getirmiştir ki eğer zecri tedbirler alınmasa bu heyecan birtakım müessif taşkınlıklara bile sebep olabilirdi. İştirak nisbetinin azlığını daha ziyade mevzuat ve hâdiseler karşısında seçimin muhalefete gülmiyeceği yolunda bazı seçmen-

lerde uyanan ümitsizliğin verdiği ilgisizlikde aramak çok daha isabetli olur.

C.H.P. seçim propagandasını mânevi muhteva bakımından fakir göstermeniz için bu kadar bariz tarafsızlığı tasavvur edemediğimden cevap olarak, yazı kurulu- nuz üyelerinden Sayın Turhan Feyzloğ- lunu tavsiye ile yetineceğim. Kendisi, iddi- amızın doğru olmadığını gösterecek birçok literatür tavsiye eder, sanırım.

Muhakkak olan bir şey varsa D.P. ye oy verecek vatandaşlar oylarını yine ona vermiş, ancak D.P. ye muarız olanların oyları ana muhalif parti olan C.H.P. aleyhine C.M.P. ve H.P. lerine dağılmıştır. Yoksa iddia ettiğiniz gibi H.P. oylarının dağılması bahis konusu olamaz.

1 milyon da hayli altında oy alabilen H.P. ni ağılından çok büyük göstermek kendinden başka vatandaş da aldatmaya çalışmak olur. Onun için H.P. li genç aydınlarla beraber Sayın Başyazarımıza da, hayali bir tarafa bırakarak, ne kadar acı da olsa, hakikatlerle yüz yüze gelmekden kaçınmalarını halisane tavsiye ederim; ancak bu takdirde doğru yol bulunabilece- k ve memleketle hakikaten pek çok fay- dalar sağlanabilecektir.

İstanbul, Vasıf ARNA

Sosyal Mesele

FORUM Yazı Kuruluna,

Geniş anlamda "toplumsal mesele": Bir toplumun ortak hayatı içindeki her türlü fenahlıklardan, yokluktan, elemelerden meydana gelen ve bunların giderilmesi için ileri sürülen haklı iddialar ile ortaya çıkan meselelerdir.

Bir toplumda millî gelirin payında, ça- Bir toplumda millî gelirin payında çalışan halk tabakalarına düşen ne kadar adaletsiz ve ihtiyaçların giderilmesinde yetersiz olursa; ihtiyaçların giderilmemesinden ötürü ızdıraplar artarak "toplumsal mesele" belirir.

belirmesi için gerekli olan üç şartı mem- leketimize uyguluyalım.

1 — Sosyal ve Ekonomik durum ayrılı- ğı: Sayın F. L. Karaosmanoğlunun 1951 yılındaki bir konuşmasında belirttiği gibi; "şimdiye kadar bu memleketin sınıfsız ve imtiyazsız bir memleket olduğu daima söylenmiştir. Fakat bugün artık cesaretle itiraf etmek lâzımdır ki bu memlekette de sınıflar vardır. Bir işçi sınıfı vardır. Bir memur ve esnaf sınıfı vardır ve nihayet toprağa bağlı bir köylü ve çiftçi sınıfı var- dır. Fakat bu memleket sınıfları arasında kıyasıya bir mücadele yoktur ve olmayacaktır." Bundan sonra da memleketimiz endüstrisinin gelişmesiyle daha çok belli- recek olan sınıfların arasındaki ahenk, gü- dülen sosyal politikamızın yönüne bağlıdır.

2 — Şart durum ayrılığının sezilmiş ol- masıdır: Memleketimizdeki halk tabakası içinde bulunduğu yüzyıla nazaran hayat şartlarının geriliğini anlamış ve toplum tabakaları arasındaki gelir ve durum ay-

riğini sezmiştir. Durumlarını tevekkülle kabul etmemektedirler. Siyasi partiler propagandalarında onları daha yüksek hayat şartlarına ulaştıracaklarını söyleyerek bu gelişimi hızlandırdıkları gibi, artık bazı yazarlarımız da bu konuya eğiliyorlar.

3 üncü şart ise haklı dilek ve iddiaların varlığıdır; Fakir halk tabakaları durumlarını düzeltmek için dileklerini gerçekleştirmeye çalışacaklardır. Bu dileklerin hak olarak tanınması için hukuki mevzuat tarafından kabul edilmeleri gerekir. Hukuki mevzuat toplumun sosyal ve ekonomik durumuna ahenkli bir surette uymak zorundadır. Sosyal ve ekonomik hayatın değişimi ve evrimi hukuki mevzuatında değişimini zorunlu kılar. Hukuk kuralları değişkendir, şimdiye kadar evrim geçirmiştir, şimdiden sonra da geçirecektir.

Demokrasi idaresinin yürürlükte olduğu memleketlerde sosyal politika sürat-

le gelişir. Çünkü siyasi partiler iktidarı muhafaza veya elde etmek için işçi, çiftçi, küçük esnaf gibi sınıfları kendilerine çekmek isterler.

Memleketimizde de 1946 yılında Çalışma Bakanlığının kuruluşundan sonra sosyal politika tedbirleri süratle gelişmeye başlamıştı. Fakat 1950 den bu yana işçilerin durumlarından şikâyetçi olarak düzeltilmesine çalışmaları iyi karşılanmamıştır. Reylerini kazanmak için vadedilen grev hakkı verilmediği gibi, sendika birlikleri kapatılmış, sendikalar güç durumda bırakılarak gelişimleri önlenmiştir. Şikâyetlerin duyurulmaması için türlü tedbirler alınmıştır. Fakat hukuk kurallarının değişimi önlenemeyeceğinden sosyal ve ekonomik gelişimin önüne çıkarılan bu setler er geç yıkılacaktır. Önümüzdeki yılların en önemli olayı bu çekişme olacaktır. Saygılarımla.

Bulut ALTAY — İstanbul

Ne Diyorlar

Dünya Çapındaki Enflasyon

R. Hammas

Sanfransisko'da toplanan beynelmülî iş adamları için en önemli ekonomik problem enflasyon idi. Bu ekonomik hastalık Amerika'daki gibi yumuşak - fiatlar 4 sene aynı seviyede kaldıktan sonra % 3.6 lık bir yükseliş kaydetmiştir - yahut Brezilya'daki gibi şiddetli olabilir - ki bu memlekette fiatlar son 6 senede ortalama % 20 artmaktadır - Konferansta bulunanların sebepleri üzerinde ittifak etmekte güçlük çekmediler :

1 — Herkesin istihsalın - ve iş gücü veriminin - artırılma imkânından daha hızlı bir şekilde; istihlakini arttırmaya temayül etmesi. 2 — Geri kalmış memleketlerin malî imkânlarını aşan bir hızla endüstrileşmeye yönelmeleri.

Hindistan, 1955 te muvaffakiyetle sonra erdirdiği 5 yıllık ve 4 milyar dolarlık plân ile millî gelirini % 17.5 ferdî gelirleri % 10.5 ve endüstriyel istihsalını % 38 arttırmıştı. Ondan sonra 10 milyar dolarlık ikinci bir gelişme plânına başlamaya karar verdi. Fakat beklenen yabancı sermaye elde edilemediği gibi maliyetlerin de yanlış hesaplandığı ortaya çıktı. Dövizler tasarruf maksadı ile hükümet ithalâtı kısınca yiyecek fiatları 6 ayda % 16 arttı. Komşusu Pakistan ise daha iyi bir durumda değil. Bir zamanlar parçalanmamış Hindistan'ın buğday ambarı olan bu memlekette endüstri namında birşey yok sayılabılırdi. 1950-55 seneleri arasındaki endüstrileşme mücadelesinde endüstriyel istihsal % 285 arttırıldı. Fakat bu neticeyi elde etmek için gerekli olan döviz elde etmek için o ka-

dar çok toprak pamuk ve jüt ekimine yöneldi ki artan nüfusun beslenmesi için hububat ithaline mecbur kalındı. Şimdi de pamuk fiatları düşünce dış ticaret muvazenesi aleyhe döndü ve hükümeti ithalâtı kısmağa mecbur etti ve bu; fiatların 6 ayda % 20 yükselmesine sebep oldu.

Hindistan ve Pakistan'ın enflasyonu; onların, endüstrilerini genişletmek için - aşırı da olsa takdire değer - gayretleri dolayısıyla vukubulurken Indenoziya'nın böyle bir sebebe dayanmasına imkân yoktur. Ordada 1953 ten beri hayatın % 59 nisbetinde pahallaşmasının başlıca sebebi, hükümetin, son sömürgecilik izlerini yok etmeğe çalışırken birçok verimli teşebbüsü de imha etmesidir. Birçok yabancı sermayeyi çekebilecek bir Maden ve Petrol Arama Kanunu çıkarmıyan Endenoziya yeni sermayelerin müsadereesine karşı bir teminat da verememektedir. Nüfusun istihsale nisbetle % 50 daha fazla artmasına ve ferdî gelirlerin Hollanda idaresi sırasındaki den de % 15 düşük olmasına rağmen teşriî meclis haftalık çalışmayı 35 saate indirmiştir.

Eski milletlerde enflasyon tipleri değişmektedir. Çok hızlı bir şekilde ekonomisini genişletmek isteyen Avustralya'da fiatlar 2. Cihan Harbinden beri iki katına çıkmış, ücretler de % 160 artmıştır. Telâşa düşen hükümet krediyi kısarken vergileri arttırıp sosyal harcamayı azaltma yoluna gitmiştir. Müreffeh ve Muhafazakâr Danimarka bile enflasyondan kurtulamamıştır. Danimarka'da ferdî gelirler (807) dolar olup Avrupa ortalama ferdî gelirinden yük-

sektir. Son zamanlarda Danimarkalılar çok iyi yaşadıklarını farkettiler. Bunun tesiri ve dünya piyasasının sütlü mahsullerine, makinelerine, gemilerine ve binalarına olan şiddetli ihtiyacı verdiği uyusukluluk ile fiatların, ücretlerin ve maliyet fiatlarının yükselmelerine göz yumdular ve piyasalarda bir rakip olmaktan çıktılar. % 10 luk bir işsizliğe rağmen işçi sendikaları ücretlerde bir fazlalık elde etmeye muvaffak oldular ki bu fiatların daha da yükselmesine sebep oldu.

Amerika ve Fransa gibi birçok memleketlerde, hükümet kararları veya sendika - işçi kontrolleri ile ücret seviyesini hayat pahasına bağlama yoluna gidilmesi ücret - fiat yayının hız ve hareketini arttırdı. Eskiden ücretler fiatlara uydurulmadan evvel bir müddet geçerdî ki bu müddet içinde fiat yükselmeleri önlenerek ücretlerin arttırılması lüzumsuz hale getirilebilirdi. Bugün ise bu ameliye otomatiktir. Bunun denemesini yapan memleketlerden biri Finlandiyadır. Orada fiatların süratle yükselmesi, geçen Eylül ayının 15 nde yapılan - ve doları 231 Finmarktan 320 ye çıkararak - devalüasyona yol açan enflasyonun başlıca sebebidir. Şimdi de Finli'ler ücretleri aynı seviyede tutmağa gayret etmektedirler.

Enflasyonu önlemekte en çok başarı gösteren Avrupa memleketi Almanyadır. Orada hayat pahası % 6 yükselirken istihsal % 60 artmıştır. Az ekonomik sıkıntılara maruz kalan İsviçre'de ise yükseliş % 5 te durdurulabilmiştir. Fiatların % 16 lık bir artış kaydettiği Britanya ise cesaretle bir adımla faiz hadlerini % 5 ten % 7 ye çıkararak başladığı "Sağlam Sterling" politikası sayesinde enflasyonu önleyeceğini, altın ve dolar ihtiyatını arttırarak Sterling sahasının bankeri olma imkânını elde edeceğini ümit etmektedir. Japonya 1953 ten beri artış seviyesini % 9 da tuttu ve son zamanlarda merkez bankası faiz haddini % 7.3 ten % 8.4 e çıkardı.

Enflasyon ârazının her memlekette aynı şekilde vukubulmadığını anlıyan Stanford Araştırma Enstitüsü üyelerinden Dr. Gibson konferansta konuşulanları derlerken şöyle demişti : "İleri endüstri memleketlerinde ücretler, ekonomik yapının diğer sıkıntıları ile birlikte verimliliğin kazançlarından daha hızlı giderek klâsik anti-enflasyonist tedavi usulleri üzerine ağır bir yük yüklemektedirler." Birçok delege de bu gibi memleketlerde klâsik usullerin fayda sağlamıyacağına ittifak etmektedir. "Fakat, diye devam eden Dr. Gibson" yeni gelişen memleketlerde enflasyonun klâsik bir yapıya malik olduğu ve süratli gelişme gayretinden doğduğu fikri üzerinde ittifak edilmektedir" demiştir. Bu gibi memleketlerde ise para miktarını kontrol etmek gibi klâsik anti-enflasyonist usuller yatırımı kaçırılmıyacak bir sınır içinde enflasyonun durdurulmasını sağlayabilir. Ne yapılsın, delegeler; enflasyonun uzun bir müddet daha dünya çapında bir problem teşkil edeceğinde ittifak etmektedirler. Dr. Gibson'a göre çözüm yolu şudur : "Ekonomik realiteyi; politik cesaretle ve istikbale güven ile kombine etmek."

— Time, Ek. 28 47 den —

OEEC Serbest Ticaret Bölgesi

John Kingsley

Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (OEEC) memleketlerinin vekiller seviyesinde temsilcileri geçen hafta Pariste toplanarak bir Avrupa serbest ticaret bölgesi kurma fikrini müzakere ettiler. Vekiller bu hususa çok ileri adımlar atılmasını beklemiyorlardı; bu toplantının, ilkbahardan beri mevcut olan müzakere çıkmazının üstüne Vekiller mühürünü vurmaktan başka bir işe yaramıyacağından geniş ölçüde korkuluyordu. Fakat bu korkuların mübalâğalı olduğu anlaşıldı. Toplantı çok iyi cereyan etti. Ziraî politikaların koordinasyonu meselesini İngilterenin şimdi müzakereye hazır olduğu yolunda İngiliz delegesi Mr. Maudling'in, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtındaki meslektaşlarına yaptığı jestin tesiri, hemen hemen tamamiyle ortadan kalkan yapıcı bir iyimserlik duygusunun yeniden canlanması şeklinde tecelli etti. Bir Avrupa serbest ticaret bölgesinin kurulması fikri halâ son derece canlıdır ve şimdi, Altıların Müsterek Pazariyle beraber tatbik sahasına konması ihtimali, bir hafta evvel zannedildiğinden çok daha kuvvetlidir.

Müsterek Pazarle ilgili olarak bir serbest ticaret bölgesinin yaratılması hususunda Avrupa Ekonomik İşbirliği teşkilâtı tarafından yapılan teklifin başlangıçta İngiltere tarafından desteklenmesinin yarattığı heyecan kısa sürmüştü. Bu teklifte mündemiç zorluklar anlaşılınca heyecan çabucak söndü. Bu zorlukları tetkik edip yenmek için teknik komiteler kuruldu fakat bunlar da pek az ilerleme kaydedebildi. Yaza kadar bir rapor tevdi etmeğe muvaffak olamayan komiteler Sonbahara kadar hiç bir ilerleme elde edemedi. İkinci defa olarak tehir edilmemiş olmasına rağmen Vekiller toplantısı şimdi, milletlerarası ekonomik durumun kötüleşmesi neticesi olarak, aylardan beri devam eden çıkmaz karşısında duyulan sukutu hayalin büsbütün kuvvenlendiği bir zamana tesadüf ediyordu. İngiliz görüşüne tâvizler vermek suretiyle Müsterek Pazarın tesanüdünü tehlikeye atmayı Altıların reddedeceği ve İngilterenin de, çok ileri gitmeğe zorlanacağı korkusuyla tâvizler vermek teşebbüsünü kendi eline almakta son derece müte-reddit davranacağı hemen hemen kat'iydi.

Müsterek Pazarı bir serbest ticaret bölgesiyle birleştirmek hususundaki problemler üzerinde teknik komitelerin anlaşmaya varmalarının esas sebebi, ekonomik işbirliği meselesine karşı İngiltere ile Altıların taktiksel tavırlar arasındaki farktı. Kömür ve Çelik Birliğinin, Müsterek Pazar halinde genişletilmesini Altılar, Avrupanın bir-

leştirilmesine doğru atılan yeni bir adım olarak telâkki ediyorlardı. Gümrük tarifelerinin kaldırılması onlar için, tedrici fakat son derece esaslı ekonomik ve sosyal birleşme gayesine matuf bir vasıtadan başka bir şey değildi ve üye devletlerin, ekonomik hükümranlık haklarının bir kısmını feda etmelerini icap ettirecek bir milletler - üstü idarenin mevcudiyeti, ileri sürdükleri tekliflerin ayrılmaz bir parçasıydı. Müsterek Pazarın doğrudan doğruya ekonomik teferrüatı üzerindeki fikir ayrılıklarına rağmen Altılar, Avrupanın birleştirilmesine doğru adımlar atılması hususundaki azimlerinde beraberdiler. Diğer taraftan İngilterenin tevdi ettiği plân, İngiliz Milletler Topluluğunun mevcudiyetinin ve dünya ticaret menfaatlerine karşı İngilterenin alâkasını tesiri altında hazırlanmıştı. Karşılıklı fayda temin edecek şekilde gümrük tarifelerinin indirilmesinden başka bir şey ileri sürmüyor ve birleşme fikri onda hiç bir yer işgal etmiyordu. Altılar nazarında bu plân, siyasi görüş bakımından nisbeten menfiydi ve ticarî liberalizasyon, genel ekonomik ve sosyal birleşmeye ancak yardımcı bir unsur olarak telâkki edildiği kendi şumullü plânlarının muvaffakiyetini tehdit edici telâkki ediliyordu. Farklı sebeplerle İngilterenin Avrupa ile daha sıkı bağlar tesis etmesini istiyorlardı fakat bunun için, şimdiden başarılanların tehlikeye maruz bırakılmasını da arzu etmiyorlardı. Avrupaya karşı olduğu kadar İngiliz Milletler Topluluğuna dahil ortaklarına karşı taahhütleri olan İngiltere ise tâvizler vermeği güç buluyordu. Mevzuubahis dikenli teknik problemlerden sadece bir tanesi olmasına rağmen ziraî koordinasyon meselesini müzakereye İngilterenin hazır olduğunu açıklamakla Mr. Maudling düğümü çözmeğe doğru esaslı bir adım atmış oldu.

Meselâ kıt'a Avrupası memleketlerinden bazılarının, bu Ekonomik Birliğin (Altıların) ve Serbest Ticaret Bölgesinin yüksek gümrük tarifelerinin denkleştirilmesi hususunda izhar ettikleri arzu aynı derecede güç bir problem teşkil etmektedir. Karşılıklı iyi niyet gösterildiği takdirde neticede ziraî problemin halledilmemesine hiç bir sebep yoktur. Müsterek Pazar dahilinde bile, ziraî mahsuller, serbest ticarete değil kendi ziraî sahalalarında istediklerini yapmak hürriyetine aza devletlerin geniş ölçüde sahip olacakları bir "güdümlü pazar" usulüne tâbi olacaktır. İngilterenin gerek kendi ziraatine gerek, kendi menfaatlerine hiç bir hâle gelmemesi şartıyla Serbest Ticaret Bölgesinin muvaffakiyetini görmek isteyen İngiliz Milletler Topluluğu ortaklarına karşı olan taahhütleriyle güdümlü pazarın telif edilmesi için geniş imkânlar mevcuttur. Fakat konuşmalar henüz başlamamıştır ve İngiliz Maliye Vekili Mr. Thorneycroft'un dediği gibi bu konuşmalar "ne çabuk ne de kolay" olacaktır.

Mr. Maudling'in yaptığı teşebbüsün hakiki kıymeti, ziraî müzakerelere girişil-

mesi hususunda varılan anlaşmada değil - ki bu tâviz, Avrupa ile daha sıkı bağlar tesis etmek uğrunda İngilterenin fedakârlıklar yapmağa hazır olduğunu göstermesi bakımından mühimdir - daha geniş bir Avrupa birliği olmadan Müsterek Pazarın Avrupayı zayıflatıp parçalayacağı hakikatinin takdir edilmiş olmasındadır. Bu hakikatın anlaşılmasının bir neticesi olarak serbest telâkki edilmemektedir: Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı şimdi ilk defa olarak, Müsterek Pazarle birlikte bir serbest ticaret bölgesi tesis etmek hususundaki azimini izhar etmiş bulunmaktadır. Mr. Thorneycroft'un dediği gibi, Rusya kadar büyük ve Amerika Birleşik Devletleri kadar zengin ve hür bir pazarın yaratılmasına doğru ilk adım atılmış bulunmaktadır. Mevzuubahis problemlerin sadece teknik meseleler olmayıp son derece geniş siyasi mülâhazalara yol açtığı şimdi açıkça anlaşılmaktadır. Mr. Maudling'in gelecek ay işe başlamağa hazır olmasını söylediği Vekiller seviyesinde bir müzakere komitesinin teşkil edilmesi, bu problemler üzerine müzakerelerin şimdi azimle ve muvaffakiyet ihtimali varit olarak başlaması imkânlarının yaratılmış olduğunu göstermektedir.

1957
Yılında

Milyon
LİRA

20
EV
VE
APARTMAN
DAİRESİ

HERİŞO LİRAYA BİR KUR'A
NUMARASI VERİLİR

AKBANK

İlkin Cesaret

Turgut UYAR

Şiirimizin yenileştiği, özellikle son üç-beş yıldır eskisinden ayrılmaya yüz tuttuğu, bir deyimle gelişmeye, tazeleşmeye yöneldiği artık bir gerçek, bir olay olarak önümüzde duruyor. Ancak bu şiiri açıklamaya, tanıtmaya götürececek çalışmaların yokluğu da o kadar gerçek. Değişmenin, yenileşmenin mutlaka değeri olduğu üstünde durmuyorum. Kaygımız zaten bu değerleri bulmak. Şimdilik yalnız, değişimin, yenileşmenin görmemezlikten gelinmeyeceği kanısındayım.

Şiirimizde 1940 lardan başlayan yenileşme, değişme gayesine varamadı. Orhan Veli'nin bu değişme içinde olduğu yer, bazı sanıların tersine, gaye değil, son değil, ancak bir aşamadır. Öyle ki, bugün farkına vardığımız değişimin kökenlerini o yılların şiirinde bulmak mümkündür.

Bugün, şiirimizin aradığı, varmak istediği yeniliğin, oturmuşluğun, imkânların Orhan Veli olmadığı artık anlaşıldı sanırım.

Şiirimizde bir değişimin, bir gelişmenin artık iyice belirgin, iyice duyulur olmaya başladığını söyledik. Öyle ki, bu değişimin, bu yenileşmenin iyi kötü etkilerini, öğelerini taşımayan şiirler, bir iki dergi, bir iki gelenekçi dergi, dışında, yayınlanacak yer bulamıyor. Bu durum ancak, bu şiir anlayışının ne kadar yaygın, ve yaygın olması sebebiyle birtakım yanılgıları önlemek bakımından, ne kadar açıklanmaya, anlaşılmaya muhtaç bulunduğunu gösterir. Bunu da gene ozanlar yapmaya çalıştılar. Bazı dergilerde, bazı gazetelerde (dağınık bir halde elbet), bu yeni şiir üstüne bazı kabaca teşhisler yapıldı, öğeleri arandı. Şiire ilgisi, sevgisi olan kişi bulup çıkartabilir. Ama yeterli değil.

Bundan önce de yeni şiirimizin değerlerini, ölçülerini bulup saptamak gerektiğini söyledim. Bu bir bakıma, şiirimizin durmadan değişmesini de olumlu bir biçimde durdurmak, durulmasını sağlamak demek olacaktır. Gene söyleyeceğim bu gereği ama bu kez şöyle :

Yeni şiirimizin anlaşılması, anlaşılır olması (güçlüğünden ötürü değil, yeniliğinden ötürü) yolunda ozanların ve eleştirmecilerin ödevleri olduğunu söyleyenler var. Doğru elbet. Ama bunu ozandan, özellikle ozandan bekleyenler de var, yani yeni şiirin anlaşılmasını sağlamak için, şiirlerini veya şiir anlayışını açıklamalarını bekleyenler, isteyenler hattâ bunu bir ödev ola-

rak yükleyenler var ona. Bunun önemini, şiire ve ozana kazandıracaklarını yadsımıyorum, küçümsemiyorum. Yalnız ozanın buna zorunlu tutulmasını fazla buluyorum. Benim sandığım, ozan, şiire, şiirine değgin yazısını da ancak, şiir yazdığı zamanda olduğu gibi, öznel bir zorunluk, bir iç zorunluluğu duyduğunda yazar. Bu bakımdan ozanı bu açıklamaya zorunlu tutmanın zararlı olduğunu sanıyorum. Asıl iş, eleştirmecilerimize düşüyor. Üstelik onun, şiirleri yazmayan kişi olarak, daha dıştan, daha özel, ozana göre daha elverişli bir durumu da vardır. Onun birtakım karşılaştırmalar yapması daha kolay, daha dikkodsüz sayılır. Bir ozana iyi, bir ozana kötü derken, ondan bir ozandan olduğu kadar, şüphelenilmez. Duygularına kapıldığı söylenemez. Ozana yahut eleştirmeciye düşsün, bu işin tek şartı var galiba. Ülkemizde sevilmiş, tutulmuş, çoğunluğa yayılmış, tanınmış, iyi yahut kötü belenmiş ve en önemlisi, bu saydıklarımı hak etmiş veya etmemiş birçok ozan var. Ama yenisi, eskisi bir potada. İlkin cesaretle ad sayarak bir ayırım yapmak gerek diyorum. Bir şiirin, bir şiir akımının tanınması, öbürlerinden ayrılması ancak o akımın ozanlarını tek tek incelemekle, tanımakla mümkün olur diye geliyor aklıma da ondan. Bizim bugün şiir üstüne yazdıklarımızın çoğu, oku yup geçiverdiğimiz şiirlerin anılarına ve bunun yanında birtakım çok kişisel buluşlara dayanıyor.

Bizde yeni olmak her zaman değerlerin en üstünü bellendi. Bu yüzden, gerçekten iyi ozan oldukları halde, bir başka akımın, bir başka anlayışın çok iyi ozanları oldukları halde bazı ozanlarımız, yeniler arasında sayılmamaktan üzüлüp kırılıyorlar. Oysa ben, iyi olmanın, gerçek olmanın mutlaka yeni olmakla bir ilişkisi olmadığını, olamayacağını düşünürüm hep. Bu yüzden ozanlarımızı, "yeni", "yeni-olmayan" diye ayırıp ona göre incelemek gerektiğine inanıyorum. Bu herşeyden önce değerlerin, bir şiire özgü niteliklerin, öbürküllere girişmemesini sağlar.

Böyle seziyorum. Eleştirmecilerimizde veya şiir üstüne yazı yazan ozanlarımızda, yazarlarımızda, bu ayırımı yapmaktan çekinme seziyorum. Sadece bir sezgi ama, yanlışımı sanmıyorum pek. Bu yüzden ilkin cesaret diyorum işte.

TİYATRO :

Saman Yolu

Vüs'at C. BENER

Oyunun épilogue'unda Wittlinger, profesörle asistanını aşağı yukarı şu sözlerle konuşturuyor : Gerçekten yaşanmış olmalı. Evet, basit bir köylü altyanı. Böyle bir eseri yaşamadan yazabilmiş olmasına insan inanmıyor. Hayret doğrusu, çok inandırıcı..

İlk bakışta yazarın, seyircilerde uyandırabilecek kuşkuları önlemek amacıyla güderek böylesi bir etkileme yoluna saptığı sanılabilir. Oysa, bana kalırsa, yazar, oyunun bitiminde bu sözleri söyletmek, daha doğrusu söylemekle bir kez, kendisinin suçlanması ihtimalini önüyor, söyleyebilmekle de üstelik, kendisine olan bir imrenilecek güveni ortaya koymuş oluyor. Dahası, içinizden biri olabiliyor, sizinle kaynaşıyor. Zaten onun; kahramanları ile birlikte kısıcak bir zaman parçasına sığdırıldığı büyük parçasında sizi de yaşatabilmek amacı uğruna tuttuğu bu dosdoğru yol, oyun boyunca hemen hiç aksamadan görevini yapabiliyor, onun elinde bir kuru şaşırtma aracı olmaktan kurutluyor. T. Wilder'de çoğu kere soğuk, yadırgatıcı gelen seyircilerle direct bağ kurma çabasını, Wittlinger, çaba olmaktan çıkarılmış, o bağı bir tabii ilgi halinde tutabilmiştir.

Daha başlarken, hepiniz, bir akıl hastalıkları hastanesinin salonunda toplanmış kişilersiniz. İçinizden biri, perdeleri açıp kapyarak, arada sizinle konuşarak, "hayatının hikâyesini" hep rastlyabileceğiniz kişilerden biriyle birlikte size oynuyor. Oyun geliştikçe, o bir yanda bütün gücüyle yaşamak isteyen kişiliğinizle, yaşamınızı kemiren küçük, pis, pinti hesaplar, saçma kurallar, gerçeğe bile bile sırt çevirişler birbirini ardına çarpışacaktır.

İlk tablo : Savaş ertesini, hukukça ölü bilinen, fakat sağ dönüp gelen bir insan, toplum içinde canlılığının tanınabilmesi için gerçekte ölmüş, fakat kayıtlara göre sağ bilinen bir askerlik arkadaşının kimlik belgesinden faydalanmak zorunda kalmıştır.

Dönüp geldiği köyü, ardında bıraktığı sözlüsü, köyün muhtarı onun ölümüne göre durumlarını düzenlemişlerdir. Geri gelenin o düzeni alt üst etmeğe hakkı yoktur. Kişinin yaşaması önemli değildir, buna kendisi karar verecek değildir, yasalar, belgeler, inanışlar bir kez onun ölümüne karar verdilerse, artık o kişinin yeniden yaşamak dileğinde bulunmağa kalkışması bir suçtur! Serüven buradan başlar. Arkadaşının hayatını sürdürmeğe çalışan insanın, hiç değilse görünüşte istenilene uygun bir yaşamaya bile komazlar. Zaten bu türü kendiyile zit, aykırı bir yaşamaya da o, katlanabilecek güçte değildir. İlkin ona bile razı göründü ise de, daha sonra, çabucak "bir başka yıldızdan gelmiş, saman yolundan bu dünyaya düşmüş olduğu" düşüncesi durmadan yüreğini yoklamağa başladı. Sırasıyla, muhtar, sigortacı, meyhaneci.. onu bir çeşit ölü-yaşamağa, bununla yetinmeye zorladılar. Fakat o bu tür-

lüsüne karşı idi, karşı durdu, kendi tarzında bir huzura kavuşma yoluna saptı, sizleri de kendi tarzında uyarmağa çalışmaktadır.

Yazar, alınyazınızı size önceden haber vermiş, sonra sizi getirip bir yolçatında bırakmıştır; siz, hikâye edilen durumla dosdoğru karşı karşıya olmasanız bile, kendi adınızı taşıdığınızı, hayatınızı yaşamakta olduğunuzu sansanız bile, gidişinizi biran durdurup, o bayağılıkların sizi nasıl söndürdüğünü, nasıl kendi kendiniz olmıyan kalıplar içine döküldüğünüzü, göresiniz, anlıyasınız, istemiş olmalıdır. Çünkü hâlâ kötü akıllıklar peşinde akıllı isenizki hâlâ olabilenler karşısında dengeniz bo-

zulmuyorsa öylesinizdir! - siz de o dönen dişlinin tırnaklarından biri halindedinizdir. Küçük ayrıntılarla, çoğu kere siz de yerine göre bir muhtar, bir doktor, bir meyhaneci... sinizdir. Bir kısır-döngü (fâsid daire) içindedinizdir ki, o dönü, kendi yaşamınızı soldurduğunca, başkalarının yaşamasını da solduracaktır.

Karamsar bu adam! deyip, baş çevirenler de bulunacaktır, mı dedi, yazar. Bir "son" eklemiştir oyununa. Avunun bakalım. dercesine bir acı-yergi de sezdim ben, bu eklentide. Asıl akıl hastasının profesör olduğunu size bir güzelce gösterip, sizi bir iyice güldürüyor. Değil oysa, sözlerini, a-

lay açısından daha bir pekiştirdiğinin farkında. Dolu yürekleriniz de sözüm ona azıcık serinliyor, perde inerken.

Nasıl övmeden geçebilirim, iki oyuncumuzu. Sakini'de, Ana, oyunundaki rolünde, daha başkalarında aksamayan Alpago, Samanyolu'nda da unutulmıyacak başarılarla ulaşmıştı. Seviyordu rolünü, yaşıyordu adamakılı. "Bir şarkılık yaşamaları kalmıştı" derken, yüzünün bütün çizgilerindeki korkunç gerilimi görmeliydiniz. Yok muydu hiç kusuru? Söylemeye dilin elvermiyeceği kadar az. Asuman Korad'da ağır rolünü, çeşitli kişiliklere girebilme zorluğunu, kendine vergi ustalıklı giderip, rahatlıkla oynuyordu.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

50.000
liralık iş sermayesi
kazandırır.

Ayda **1000**
lirayı geçen daimi
irat temin eder

Her hesap sahibine
6000 liralık
hayat sigortası ve

6000 liralık
kaza sigortası sağlar.

**IRATLI
SİGORTALI
İKRAMİYELİ
TASARRUF
HESAPLARI**
Siz

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

İSTANBUL ANKARA ADANA İZMİR

GENEL SİGORTA

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:

Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55
Yenişehir - Ankara
Tel: 27531

Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Ayyıldız Matbaası — Denizci-
ler Caddesi, Saka Han, Alt Kat
Tel: 17507 — Ankara

Profesör Dr. Turhan
Feyzioğlu'nun

**DEMOKRASİ
ve
DİKTATÖRLÜĞE
DAİR**

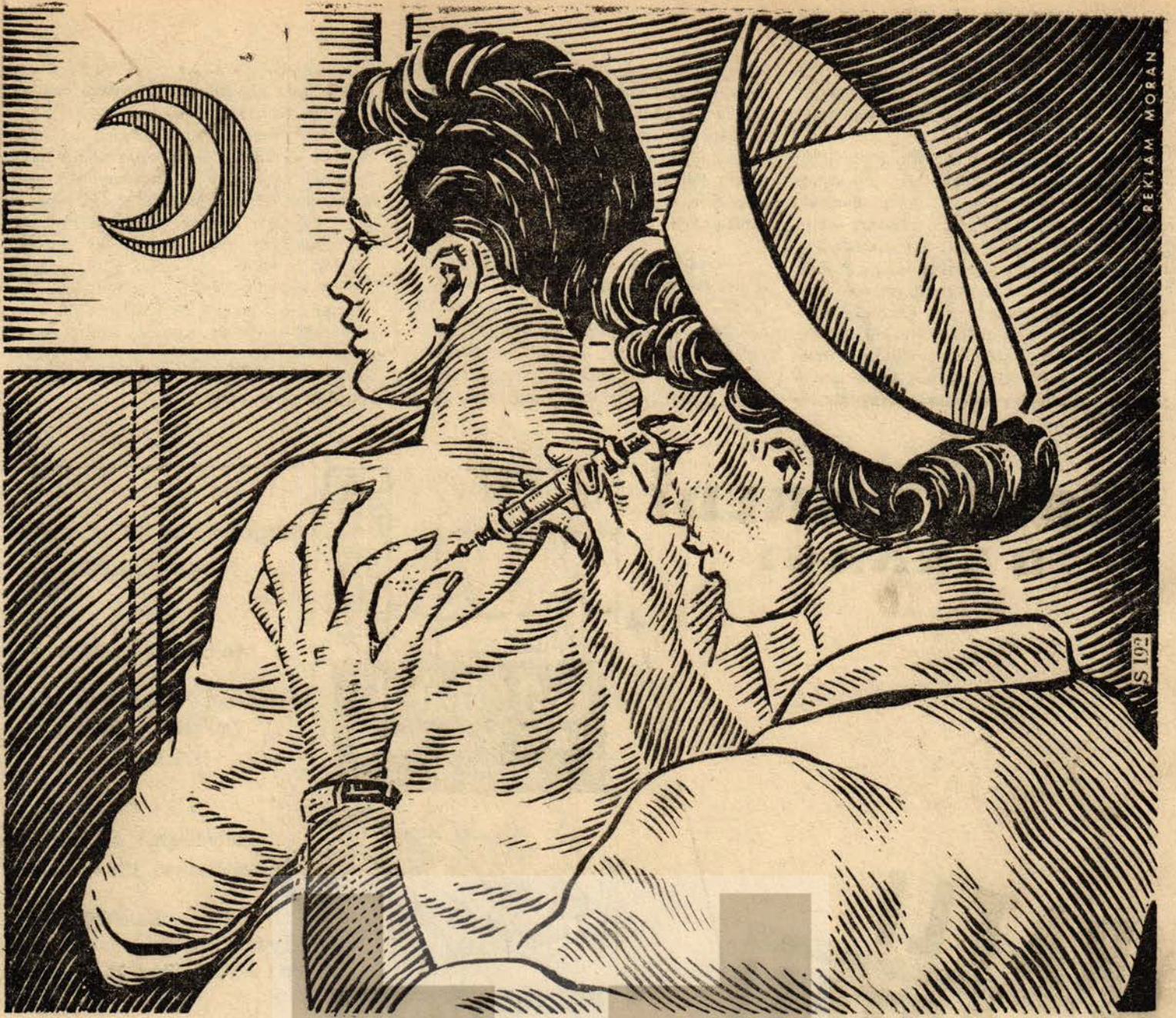
Memleket meseleleri hakkında
Forum'da yayınlanmış makalelerini toplayan yeni eseri çıktı

Bütün Kitapevlerinde bulunur.
Umumi satış merkezi

BASIN BAYİLİĞİ

Türkocağı Caddesi No. 33
Cağaloğlu — İstanbul

Fiyatı 5 Liradır.

Veremle Savaşta Hemşirenin Rolü

Türkiye'de veremden ölüm vakaları hâlâ senede 30.000 civarındadır. Bu rakam 10 sene evveline nazaran büyük bir düşüklüğün ifadesi olmakla beraber istenilen seviyeye inmiş bulunmaktan uzaktır.

Bugün veremle mücadelenin en verimli neticeleri hastalık başlamadan önce alınan tedbirler sayesinde elde edilmektedir. Verem savaşını benimseyen gezici hemşirelerin bu sahadaki yararlıkları inkâr edilmeyecek

derecede büyüktür

Fakir muhitlere yapılan ziyaretlerde verem ve diğer bulaşıcı hastalıkların bulaşma şekilleri hakkında alâkalıları tenvir etmek, lüzumlu gördükleri kimseleri muayeneye sevk etmek, korunma tedbirlerini öğretmek, klinik tedavisinde bulunan hastaların vaziyetlerini evlerinde takip etmek, gezici hemşirelerin günlük işlerindedir.

Uyanık bir hemşire bu mevzuda da birçok kimsenin haya-

tını kurtulmasında faydalı olmak suretile memleket sağlığına hizmet edebilir.

SQUIBB

İLAÇLARI
1858 DENBERİ

ÇALIŞMAK İSTİYOR MUSUNUZ?

Türkiye'de bugün 3.000 mevcuda mukabil 30.000 hemşireye ihtiyaç vardır. Kadının yüksek meziyetlerinden faydalanan bu mesleğe girmekle rakipsiz ve mizacınıza en uygun bir işe atılmış olursunuz. «Hemşire olabilir miyim?» broşürümüzü isteyiniz.

E. R. Squibb and Sons İlaçlar
A. O., Levent, İstanbul

Hemşire Doktorun Sağ Koludur